DE THEODORO LECTORE THEOPHANIS FONTE PRAECIPUO: DISSERTATIO...

Joseph Victor Sarrazin

Digitized by Google

HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
Andover-Harvard
Theological Library

Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DE

THEODORO LECTORE

THEOPHANIS FONTE PRAECIPVO

DISSERTATIO INAVGVRALIS

QVAM AD SVMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

RITE IMPETRANDOS

DIE VI. AVGVSTI MDCCCLXXX

AMPLISSIMO PHILOSOPHORVM IENENSIVM ORDINI

PROPOSVIT

IOSEPHVS VICTOR SARRAZIN

DIBIONENSIS

LIPSIAE

TYPIS B. G. TEVBNERI

MDCCCLXXXI

Digitized by Google

603.5
T38S

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY
CAMBRIDGE, MASS.
H48,043

Digitized by Google

DIS MANIBVS

PARENTIS OPTIMI

HENRICO GELZER

PRAECEPTORI BENEVOLENTISSIMO

STVDIORVM HAS PRIMITIAS

SACRAS ESSE VOLVIT

AVCTOR

Digitized by Google

Digitized by Google

Caput I.

DE THEODORI LECTORIS HISTORIA TRIPARTITA THEOPHANIS FONTE USQUE AD NESTORIUM.

Examinatis permultis uoluminibus ita chronographiam se composuisse, ut nonnullos deligeret ex rerum scriptoribus, cum prooemio ipse testetur Theophanes, quosnam adhibuerit auctores Syncelli ille continuator et quomodo singulis consuluerit, indagare et enucleare operae pretium mihi uisum est. Qua in re caueamus oportet, ne eos qui nominatim excitati sunt auctores ipsos a Theophane inspectos esse existimemus; namque nec Sozomenum[1]), nec Petrum Alexandrinum[2]), nec Priscum Panitam[3]), nec Theodorum Lectorem[4]) ipse legit misellus ille chronographus, Byzantinorum more auctorum nomina singulis ex scriptoribus describens, quorum scrinia compilauit. In ipsa autem quaestione sciendum est me ea usum esse ratione, in rebus inde a Theodosio Magno usque ad Anastasii obitum enarratis disponendis, ut primum quidem res perlustrarem ecclesiasticas, altera parte, eaque breuiore, quosnam praeterea profanos auctores adhibuerit Theophanes inquisiturus.

§ 1. DE SOZOMENI HISTORIA NUM INTEGRA SIT.

Sozomenum scholasticum nouem historiae ecclesiasticae libros conscripsisse constat inde a Constantino usque ad Theodosii minoris consulatum decimum septimum (= 439 p. Chr.) pertinentes.[5]) Paullo ante eum floruisse uidetur Socrates, qui eandem fere

1) Theoph. 126, 19, ed. Bonn.
2) Th. 172, 5.
3) Th. 179, 16.
4) Th. 250, 16.
5) Cf. Sozom. hist. eccl. prooemium: *Πρόεισι δέ μοι ἡ γραφὴ ἀπο τῆς Κρίσπου καὶ Κωνσταντίνου τῶν Καισάρων τρίτης ὑπατείας μέχρι τῆς ἑπτακαιδεκάτης τῆς σῆς· ἔδοξε δέ μοι καλῶς ἔχειν εἰς ἐννέα μέρη τὴν πᾶσαν πραγματείαν διελεῖν* (pag. 397 A ed. Val.).

Digitized by Google

aetatem pertractauit. — Rectissime olim Valesius, singularis acuminis uir[1]), de ratione diiudicauit, quae inter utrumque intercedat scriptorem; recte post eum Fabricius[2]) haud paucis locis Sozomenum, utpote paullo post Socratem florentem, illius libros respexisse censuit, sed ab illius sententia hic illic recedentem nonnulla modo addidisse, modo correxisse, nusquam prolato Socratis ipsius nomine. Quam uere hoc statuerint uiri doctissimi nemo poterit negare, qui Socratis librum V et Sozomeni VII accuratius inter se comparauerit ac praecipue utriusque de Iohanne Chrysostomo narrationem diligenter perlegerit. Optimo igitur iure nuperrime Güldenpenning[3]) hanc sententiam comprobauit repulsis argumentis, quae sat uana ad infringendam eam protulerat Holzhausen.[4])

Grauior est quaestio saepe proposita necdum absoluta, num integer sit Sozomeni liber extremus. — Sub finem cap. 16 illius libri Sozomenus se transire dicit ad Zachariae et Stephani reliquias[5]), deinde insequenti capite ab his verbis auspicatur: *Ἄρξομαι δὲ τοῦ προφήτου*, ita ut expectemus alteram narrationis partem qua de martyrum principis reliquiis esset agendum. Extat uero haec narratio apud eos, quos ex Sozomeno sua desumpsisse manifestum est, apud Nicephorum Callistum Theophanemque.

Nicephorus, postquam de Zacharia propheta egit (XIV, 8), prorsus conspirans cum Sozomeno, statim narrationem subiungit de Stephano (XIV, 9), tum agit de 40 martyrum inuentione, Sozomeni usque insistens uestigiis.[6]) Iam haec sufficiunt ad fulciendam eorum opinionem, qui mancum esse Sozomeni librum extremum sibi persuaserunt; sed alter existit testis Theophanes. Namque Th. 133, 12—17 legimus, in pago quodam agri Eleutheropolitani Zachariae prophetae, in pago quem Pergamala appellat chronographus Stephani reliquias detectas esse, quas res se narraturum Sozomenus pollicitus erat. Neque uero recta uia — ut dicunt — ab illo sua mutuatum esse Theophanem, ut contextus ipsa exilitas,

1) Cf. praef. edit., pag. 11—12.

2) Bibl. Gr. VI, 122 ed. Hamb.

3) Güldenpenning, der Kaiser Theodosius der Grosse. Halle 1876. pagg. 24 sqq.

4) Holzhausen, commentatio de fontibus, quibus Socrates, Sozomenus ac Theodoretus usi sint, Gotting. 1825. — Cf. Koecher, de Ioh. Antiocheni aetate etc., Bonn. 1871, pag. 31.

5) Soz. IX, 16: . . *οἷον δὴ καὶ τότε γενέσθαι συνέβη ἐπὶ Ζαχαρίᾳ τῷ παλαιοτέρῳ προφήτῃ καὶ Στεφάνῳ κτλ. ἑκατέρου δὲ τῆς εὑρέσεως παραδόξου καὶ θείας οὔσης ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὸν τρόπον.*

6) Soz. IX, 2.

Digitized by Google

ita excerpta quaedam ostendunt a Cramero edita[1]) Theophanis uerbis simillima[2]); statuamus igitur necesse est, illis ex eclogis hanc narrationem in chronographiam suam deduxisse Theophanem, quod reuera factum esse postea uidebimus. His rebus allatis satis superque efficitur non integrum ad nos peruenisse Sozomeni librum extremum.

Nihilominus hoc nec Valesius, nec Fabricius concesserunt[3]), eo praecipue argumento pugnantes, quod Cassiodorius Senator in historiae tripartitae duobus libris extremis (XI et XII) solum sequatur Socratem, nulla Sozomeni habita ratione. — Sane non negandum est, uno ex Socrate compilatos esse Cassiodorii libros XI et XII; nec tamen inde huius rei causam deduxerim, quod Sozomenus hucusque non pervenerat, (nam ipsius auctoris efficitur testimonio, usque ad annum 439 ductam fuisse historiam ecclesiasticam[4])); immo coniecerim, paullatim languescente auctoris diligentia festinantius conscriptos esse libros XI et XII, cui opinioni id uidetur patrocinari, quod prioribus multo breuiores sunt libri illi extremi, duodenas dumtaxat columnas occupantes[5]), ceteris tricenas fere explentibus. Accedit quod si omnino illis libris Sozo-

1) Cramer, Anecd. Paris. II, 87—114: *ἐκλογαὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.*

2) Th. 133, 12—17 = Cr. 100, 16—21

Τούτῳ τῷ ἔτει τοῦ προφήτου Ζαχαρίου τὰ λείψανα εὑρέθησαν ἐν κώμῃ τινὶ κατὰ τὴν περιοικίδα Ἐλευθεροπόλεως, ὁμοίως καὶ Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος ἐν κώμῃ κατὰ Περγαμαλᾶ, ἐν ᾗ Γαμαλιήλ, ὁ διδασκ. Παύλου τοῦ ἀποστ., σὺν Ἀβίβῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἔθαψαν κηδεύσαντες τὸ σῶμα τοῦ πρωτομάρτυρος.

Ζαχαρίου τοῦ προφήτου τὸ λείψανον εἰς κώμην εὑρέθη τινὰ τῆς περιοικίδος Ἐλευθεροπόλεως ἐν τοῖς χρόνοις Θεοδοσίου· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος ἐν κώμῃ Καπαργαμάλα· ἐν ᾗ Γαμαλιὴλ ὁ Παύλου τοῦ ἀποστόλου διδάσκαλος σὺν Ἀββίῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ τὸ Στεφάνου σῶμα κηδεύσας ἐτάφη [σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ].

— Ad nomina adnotandum est, neque Crameri eclogarium neque Theophanem genuinam nobis seruasse formam. Namque in epistola, quam Lucianus presbyter de his reliquiis ad Hierosolymitanum dedit episcopum, nomen extat *Caphargamala* (i. e. villa Gamalielis). (Nicephorus (XIV, 19) exhibet formam *καπαργαμάλα*). Cf. Baronius, Ann. Eccl. ad ann. 415, Nr. 6—16 (vol. V, pag. 410 ed. Colon. 1624). — Martyrol. Rom, ad 23. Aug. — Filio Gamalielis nomen erat Abibon, non Abbius, ut Crameri scribit eclogarius. — Cf. Baron, ibid. ibid. — Rei ipsius meminit Ruinart, Chron. breu. (Roncalli. II, 259).

3) Vales. adnot. ad Theodoret. V, 40. — Fabric. B. Gr. VI, 122.

4) Sozom. prooem. pag. 165 Nr. 5.

5) Edit. Francof. 1618.

menum sequi uoluisset Cassiodorius, haud pauca[1]) ex illo petere potuit, quae utpote magis obuia e Socrate hausit.

Itaque nil ualet hoc Valesii argumentum. Iam quaerendum est, quanta lacuna statuenda sit. — Baronius duos libros periisse putat[2]) hanc ob causam, quod Gregorius Magnus locum Sozomeni afferat de Theodori Mopsuesteni laude, quem locum opere, quale ad hanc quidem peruenit aetatem, frustra requirimus; suspicatur igitur uir doctissimus, Gregorium haec in integro historiae ecclesiasticae legisse uolumine atque acerrime pontificem magnum defendit a Melchiore Cano[3]) hac in re oscitantiae accusatum. Sed uereor ne nimio Gregorii expurgandi studio abreptus talia disputauerit Baronius, quem haudquaquam fugere debebat, quod et Sozomenus ipse testatur et Photius[4]), in nouem tantummodo libros res ecclesiasticas ab auctore distributas esse. Hoc obstat uetatque, ne totum librum intercidisse coniciamus. Quantum autem interierit, pro certo demonstrari vixdum poterit; qua re si quis sibi persuaserit, nono Sozomeni libro simillima prolata fuisse eis, quae apud Socratem leguntur inde ab extremi libri capite 12, me aduersarium non habebit, cum uerisimile non sit, Sozomenum[5]), qua erat diligentia, de tanti momenti rebus tacuisse, quanti eae sunt, quarum Socrates extrema operis parte mentionem facit.

§ 2. DE THEOPHANIS THEODOSII MAGNI AETATEM PERTRACTANTIS FONTIBUS (Th. 106, 5–116, 12).

Omnia quae inde a Theodosii Magni conuersione leguntur apud Theophanem usque ad Thessalonicensem illam stragem uno tenore ex Sozomeno hausta esse locorum tabella ostendit:

Theoph. 106, 5—15 = Soz. VII, 4 et 5.
107, 4—108, 15 = „ VII, 7—9.

1) Cf. Cassiod. XI, 2 de Attico (cf. Soz. VIII, 27), Cassiod. XI, 9 de Alarico (cf. Soz. IX, 6), Cassiod. XII, 1 de Valentiniano, Constantii Placidiaeque filio (cf. Soz. IX, 16).

2) Martyr. Rom., ad 23. Dec. (ed. Antuerp. 1613 pag. 531), A. E, ad ann. 439, no. 39 et 40 (ed. Colon. 1685 vol. V, 764).

3) Fuit ille P. Dominicanus, Canarensium insularum episcopus, et inquisitor regius haereticae pravitatis. — Theolog. II, 6.

4) Phot. cod. 30. S. 6a Bekker.

5) Certe egit Sozomenus de synodo Ephesiaca. Nam oecumenica concilia prolixe ab eo pertractata esse apparet; I, 17, 19—25; VII, 7—9, 12. Nec neglecta sunt minora concilia. Cf. II, 19; II, 25, 28; III, 5; III, 19; III, 21—24; IV, 6, IV, 8, IV, 9, IV, 16, IV, 17—19, 24, 25; IV, 22—23; V, 12—13; VI, 12; VI, 23; VII, 2; VIII, 17, VIII, 19.

Theoph. 109,	1—4	= Soz.	VII, 10, 716 D.
„	4—9	= „	VII, 11, 717 B.
„	9—12	= „	VII, 10, 716 CD.
„	16—20	= „	VII, 14, 722—723.
111,	9—112, 7	= „	VII, 15.
112,	8—16	= „	VII, 16 et 17.
112,	20—113, 5	= „	VII, 23.

Sed adeo his locis in breuius contracta sunt Sozomeni uerba, ut suspicio oriatur, non tam ipsum auctorem, quam unum ex epitomatoribus a Theophane adhibitum esse, quales illa aetate sat multos fuisse constat, copiosioribus priorum libris operam suam impendentes.[1]) Inde ab eis, quae post stragem illam acciderunt[2]), res clarior fit, quoniam ea excerpta suppeditant, quae iam supra accersiuimus, cum agebatur de martyrum reliquiis detectis. Iam uidemus inter se cohaerere Th. 113, 19—114, 9 et Cram. 98, 6—19, quem locum eclogarius descripsit ex Theodoreti V, 18.

Th. 113, 19—114 =	Cr. 98, 6—12
Ἐλθόντος αὐτοῦ ἐν Μεδιολάνῳ Ἀμβρόσιος ἐπίσκοπος ἐκώλυσεν αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐν δέ τινι τοῦ Σωτῆρος γενεθλίῳ ἑορτῇ Ῥουφίνῳ μαγίστρῳ εἰς παράκλησιν ἐλθόντι δεινῶς ἐπέπληξεν Ἀμβρόσιος κτλ.[4])	*Διὰ τοὺς γενομένους φόνους ἐν Θεσσαλονίκῃ κτλ. . . . Ἀμβρόσιος γενόμενος*[3]) *ἐν Μεδιολάνῳ Θεοδόσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν οὐκ εἴασεν ἕως τέλους μηνῶν ὀκτώ. ἐν δὲ τῇ γενεθλίῳ τοῦ Σωτῆρος ἡμέρᾳ Ῥουφίνῳ τῷ μαγίστρῳ εἰς παράκλησιν ἐλθόντι δεινῶς ἐχρήσατο ὁ Ἀμβρόσιος.*

Hic quaestio exoritur, utrum bene sese habeant Theophanis uerba, qualia adscripsi, an optimi codicis lectio sit praeferenda, quam quaestionem dirimere possumus adhibito Theodoreto (V, 18)[5]) et epitomatore. Namque si acquiescendum esset in codicis A scriptura, falsum esset epitomatoris additamentum *ἕως τέλους μηνῶν ὀκτώ*; praeterea leges a Theodosio anno illo latas quisquis inspexerit, inde a Martio mense usque ad Decembrem Mediolani degisse

1) Cf. adn. 1 et 2, p. 167.

2) Stragem ipsam non curo, a Theophane aliunde petitam.

3) Scribendum est *γενόμενον*. Cfr. Theod. V, 18.

4) Haec est vulgata scriptura. Codicis A, omnium optimi, lectio est: *εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἦν δὲ τότε τῶν τοῦ Σωτῆρος γενεθλίων ἑορτή. Ῥουφίνῳ δὲ μαγ. κτλ.*

5) Th. V, 18: *ὀκτὼ γὰρ ἀναλώθησαν μῆνες.*

imperatorem statim uidebit.[1]) Itaque praestat deteriorum codicum contextus sic uero constituendus: *ἐν δὲ τῇ* (pro *τινι*) *τῶν τοῦ Σωτῆρος γενεθλίων ἑορτῇ κτλ.*

Eodem ex Theodoreto petita sunt ea, quae deinceps de lege dilatoria Ambrosio auctore promulgata a Theophane referuntur, passim ab hominibus doctis addubitata, quoniam lex ipsa non reperitur in Corpore Iuris. Sed praeter Theodoretum et Theophanem eosque qui ab eo pendent, Zonaram Cedrenumque[2]) testes illius rei existunt grauissimi Sozomenus (VII, 25), Rufinus (II, 18), Malalas (348, 2—5, Bonn.). Haud recte igitur difficultatem mihi uidetur remouisse Baronius, Anianum, codicis Theodosiani confectorem, legem sine consulum denominatione repertam suo ex arbitrio sub hunc titulum collocasse ratus.[3]) Magis arridere Valesii sententiam fateor, qui legem octo ante annos a Gratiano latam, deinde neglectam, a Theodosio demum renouatam esse suspicatur.[4])

Haec redeunt ad Theodoretum. Deinceps ad Sozomenum reuersus Theophanes paganorum persecutiones[5]) causam fuisse narrat, cur Nilus anno illo non exundarit, atque apud eundem consistit usque ad pag. 115, 6:

Th. 114, 10—17 = Soz. VII, 20, 736 C — 737 A.
„ 114, 17—115, 2 = Soz. VII, 24.
„ 115, 3—6 = Soz. VII, 29, 752 C.

Iam ad tertium auctorem transiisse uidetur chronographus extrema Theodosii tempora expositurus:

Th. 115, 6—12 = Theodoret. V, 23 (230 BC, 231 BC).
„ 115, 12—15 = Socr. V, 18, 277 BC.
„ 115, 15—17 = ibid. 277 D — 278 A.

Extremo denique loco (115, 18—116, 7) modo Socratis, modo Sozomeni redolet stilum:

1) Mense Martio data est lex 4, cod. Th. IX, 10; item l. 3. cod. Th. X, 22; mense Aprili l. 27 et 28. cod. Th. XV, 1; mense Decembri l. 9. cod. Iust. I, 40. Inde cernimus imperatorem per octo menses, quibus poena ecclesiastica afflictus erat, legibus dandis sese abstinuisse.

2) Zonar. XIII, 18, 227 ed. Dindorf; Cedr. 571, 5—7, Bonn.

3) A. E. ad ann. 390. Nr. 24 (vol. IV, 672).

4) Adnot. ad. Theodoret. V, 18. S. 46.

5) Sunt persecutiones illae, quas Ambrosio suadente institui iussit Theodosius (l. 11. Cod. Th. XVI, 10) Aquileiae tum degens, Tatiano et Symmacho coss. (= 391), XV Kal. Iul. — Clinton, F. R. I, 524. — Ex Theophane sua desumpsit Cedrenus 571, 8—15.

Th. 115, 8—116, 7 = Soz. VIII, 29, 752 D = Socr. V, 26, 295 B.

Τούτῳ τῷ ἔτει μετὰ τὴν Εὐγενίου τοῦ τυράννου ἀναίρεσιν καὶ τὴν τῶν πραγμάτων κατάστασιν ἀπῆρεν ἀπὸ Ῥώμης ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς Θεοδόσιος καὶ ἦρχετο ἐπὶ ΚΠ. Ἐλθὼν δὲ ἐν Μεδιολάνῳ ἀρρωστήσας, Ὀνώριον τὸν υἱὸν μετεστείλατο καὶ θεασάμενος αὐτὸν ῥᾷον ἔσχεν. Ἱπποδρομίαν δὲ ἰδὼν μετὰ τὸ ἄριστον κακῶς διετέθη ἀθρόως καὶ μὴ ἰσχύσας τῇ δείλῃ ἀνελθεῖν τῷ υἱῷ ἐκέλευσε ταύτην πληρῶσαι καὶ τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐκοιμήθη ἐν κυρίῳ ὑπάρχων ἐτῶν ξ΄ βασιλεύσας ἔτη ιϛ΄ . .

Μετὰ δὲ τὴν κατὰ Εὐγεν. νίκην ἔτι ἐν Μεδιολάνῳ διάγων Θεοδόσιος ὁ βασ. ἀῤῥώστως διετέθη, ἐννοηθείς τε ὁμοῦ τὴν τοῦ Ἰωάννου τοῦ μοναχοῦ προφήτειαν ὑφωρᾶτο τελευτήν, ἐν τάχει τε τὸν υἱὸν Ὀνώριον ἐκ τῆς ΚΠ. μετεκαλέσατο καὶ παραγενόμενον ἰδὼν ἔδοξε ῥᾷον ἔχειν, ὡς καὶ ἐπὶ θέαν ἱπποδρομίας αὐτὸν προελθεῖν· ἐξαπίνης δὲ μετὰ τὸ ἄριστον κακῶς διατεθεὶς ἐκέλευσε τῷ παιδὶ τὴν θέαν ἐπιτελέσαι· τῆς δὲ ἐχομένης νυκτὸς τὸν βίον μετήλλαξεν Ὀλυβρίου καὶ Προβιανοῦ τῶν ἀδελφῶν ὑπατευόντων.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐκ τοῦ πολεμικοῦ μόχθου κακῶς διετέθη τὸ σῶμα· προσδοκήσας δὲ ἐκ τῆς ἐπιγενομένης ἀῤῥωστίας τέλος ἔχειν αὐτῷ τὰ τῆς ζωῆς, μείζονα τῆς τελευτῆς περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων εἶχε φροντίδα λογιζόμενος κτλ. μεταπέμπεται οὖν ᾗ τάχος τὸν υἱὸν Ὀνώριον ἐκ τῆς ΚΠ. καταστῆσαι τὰ ἑσπέρια μέρη βουλόμενος. φθάσαντος δὲ τοῦ υἱοῦ ἐν τῇ Μεδ. ἀνερῤῥώσθη τῆς νόσου. Ἱπποδρομίας τε ἐπινικίους ἐπιτελεῖ καὶ πρὸ ἀρίστου μὲν ἔρρωτο τὰς ἱπποδρομίας θεώμενος· μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἐξαίφνης διετέθη κακῶς καὶ εἰς μὲν τὴν θεὰν προελθεῖν οὐκ ἴσχυσεν· τὸν δὲ υἱὸν τὴν ἱπποδρομίαν ἐπιτελέσαι κελεύσας νυκτὸς ἐπιγενομένης ἐτελεύτησεν, (sequuntur diei, coss., Olympiadis adnot.)· ἔζησε δὲ ὁ βασ. Θεοδόσιος ἔτη ἑξήκοντα, ἐβασίλευσε δὲ ἔτη ιϛ΄ κτλ.

VIII, 1, 753 A. Ὧδε μὲν ἐτελεύτησε Θεοδόσ. ἀμφὶ τὰ ἑξήκοντα ἔτη γεγονώς· ἐκ τούτων δὲ δέκα καὶ ἓξ ἐβασίλευσε. καὶ διαδόχους κατέλιπε τῆς ἀρχῆς Ἀρκάδιον μὲν τὸν πρεαβύτερον τῶν υἱέων τῶν πρὸς ἕω ἐθνῶν, Ὀνώριον δὲ πρὸς ἑσπέραν.

Th. 116. 8—10. Καταλείψας βασιλεῖς τοῦς δύο υἱοὺς αὐτοῦ Ἀρκάδιον μὲν τὸν πρε-

VI, 1, 299 D . . οἱ αὐτοῦ υἱοὶ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν διαδέχονται καὶ Ἀρκάδιος μὲν τῶν

σβύτερον τῆς ἑῴας, Ὀνώριον δὲ τῶν ἑσπερίων.	ἑῴων, Ὀνώριος δὲ των ἑσπερίων εἶχε τὸ κράτος.

Itaque auctor ille ignotus, cuius uestigia secutus est chronographus in exponendo Theodosii Magni imperio, Sozomeno auctore ita usus est, ut nonnumquam Theodoreti Socratisque aliquam habuerit rationem. Hoc praecipue ex Theophanis pag. 109 apparet, quem locum etsi ex Soz. VII, 10—14 prodiisse concesserim, satis prope ad Theodoretum accedere non possumus negare. Immo quisquis Theodoret. V, 19—20 diligentius perlegerit atque cum Soz. VII, 10—14 accuratius comparauerit, his in rebus ad Theodoretum propius accedere Theophanem et ob rerum dispositionem et ob sermonis similitudinem quin iudicet facere non poterit. Theophanis auctor autem qualis fuerit cuiusue aetatis haud scio an postea ex minusculis quibusdam rebus colligere liceat.

Transeamus igitur ad Arcadium, cum ad ea, quae pag. 115, ex Socr. V, 18 proferuntur de poenis aduersus mancipes adulterasque feminas statutis, nil habeam quod addam.[1])

§ 3. DE THEOPHANIS FONTIBUS ARCADII THEODOSIIQUE AETATEM PERTRACTANTIS (Th. 116, 13—125).

Ea si omiseris, quae ex profano quodam fonte postea accuratius considerando attulit chronographus, tota fere Arcadii aetas Iohannis Chrysostomi historia impletur ita a Theophane concinnata, ut semper eum secutus sit auctorem, qui Iohanni quam maxime faueret. Summi hoc momenti erit de Theophanis auctore quaestionem instituentibus satis difficilem. Antea fortasse perpauca praemonenda erunt de narratione Georgii Monachi[2]), Cedreni, Zonarae

1) Cf. Cedren. 568, 15—20, ubi scribendum est *καὶ τὰ ἐν τοῖς μαγικιπείοις κατὰ τῶν ἐμπιπτόντων ξένων*. Earundem rerum meminit Iohannes, Nikiu oppidi episcopus, qui saeculo septimo chronographiam graecam conscripsit nunc neglectam, cuius uersionem quandam aethiopicam e codice Paris. aeth. Nr. 146, foll. 62—138 in lucem protraxit Zotenberg (Journal Asiatique, série VII, tome X, pag. 451—517, XII, pag. 245—347, XIII, 291—386). — Praeterea Bar-Hebraeus eadem fere refert (Chron. Eccl. I, 31, tom. I, 115 ed. Abbeloos et Lamy. — Procul dubio illi has res eodem ex fonte deriuauerunt, unde Theophanes Cedrenusque sua hauserunt. — De rebus ipsis cf. Iohann. Nik. (Journ. As. série VII, tom. XII) pag. 269 cum Zotenbergii adnotationibus; Güldenpenning l. c. pag. 177ff.

2) Hoc est Ferdinandi Hirsch de Georgio Monacho iudicium: Eine Vergleichung beider zeigt, dass G. M. den Theophanes zu Anfang

qui scriptores adeo Theophanis addicti sunt auctoritati ut ille plerumque tamquam radix esse censeatur, unde eorum enata sit haud clarior suboles. — Georgius Monachus Iohannis Chrysostomi res gestas enarrans auctore quodam usus esse mihi uidetur multo uerbosiore, quam Theophanem h. l. esse cernimus, locisque ex sacris libris depromptis refertissimo.[1]) — Cedrenus per duo uersus Theophanem secutus statim ad Georgium Monachum transgreditur quem per nouem paginas ad uerbum fere exscribit.[2]) — De Zonara quid dicam nescio[3]), cum brevior sit illius narratio, quam ut certi aliquid de fonte statui possit.

Singulis locis Theophanis eiusque auctorum comparatis hoc lucramur laterculum:

Th.	117, 6—118, 3	= Soz. VI, 2 et 3 (Cram. 98, 26—30).
„	118, 12—20	= ibid. 6.
„	120, 3—15	= Soz. VIII, 5.
„	121, 6—16	= Socr. VI, 4, 304 A, VI, 5 (Cram. 98, 31—99, 5).
„	121, 16—122, 3	= Socr. VI, 14.
„	122, 4—11	= ibid. 16 et 17.
„	122, 11—123, 14	= Soz. VIII, 18—20.
„	123, 14—17	= ibid. 21, 22, 28 (Cram. 99, 8—10).
„	124, 1—6	= ibid. 23 et 26 (Cram. 99, 10—18).
„	124, 6—11	= ibid. 15, pag. 778.

Saepe autem tantopere consentiunt et Socrates et Sozomenus ut ab utro sua mutuatus sit Theophanes uel potius eius auctor arduum sit ac difficillimum iudicium propter narrationis breuitatem atque exilitatem. Miri inter utrumque consensus exempla afferam haec:

neben anderen Quellen benutzt hat, dasz seine Darstellung dann aber mehr und mehr zu einem Auszug aus demselben zusammenschrumpft, untermischt nur noch mit einigen Anecdoten und Digressionen theologischen Inhalts etc. (Byzant. Stud, Lpzg. 1876, pag. 8). — Satis prope accedit Hirschii sententia ad Tafelii (cf. ad specimen nouae Theophanis editionis praemonitum, Sitzungsberichte der Wiener Akademie, IX, 42): Theophane Georgium Hamartolum, inquit, cum suam ipse historiam conscriberet, praeter alios huius generis auctores usum fuisse, libri lectio mihi persuasit; unde locis haud paucis ipsa Theophanis uerba lucem aliquam formamque emendatiorem adipiscuntur.

1) Georg. Mon. ed. Muralt 489, 15—495, 7.

2) Cedr. 574, 15—17 = Th. 117, 18—20 (de Libani sophistae uoce illa praeclara); Cedr. 577—585 = Georg. Mon. 489—495.

3) Zonar. XIII, 20, pag. 233 ed. Dindorf. — Bar-Hebraeus praeter Socratem alium manu uersabat scriptorem mihi quidem ignotum. (Cf. Chron. Eccl. I, 31, uol. I, 121—131, edd. Abbeloos et Lamy).

Socr. VI, 2 et 3 = Soz. VIII, 2.
ibid. 6 = ibid. 8.[1])
ibid. 12 = ibid. 14.
ibid. 15 = ibid. 16 et 17.
ibid. 16—18 = ibid. 18—20.

Id certe affirmari licet, Socratis, non Sozomeni, scrinia praecipue compilata esse ab epitomatore de Iohannis Chrysostomi primordiis referente. Nam primum quidem nomina parentium non habet Sozomenus, sed in uniuersum tantummodo adicit, fuisse Iohannem *γένος τῶν εὐπατριδῶν*; contra Socrates accurate dicit, eum ex Secundo patre, Anthusa matre ortum esse, *ἐξ εὐπατριδῶν τῶν ἐκεῖ*.[2]) Deinde eodem fere ordine Theophanis narratio procedit quo Socrates, cum Sozomenus ab iuuentute Iohannis auspicatus — non ut Socr. et Th. ab ordinatione — sic fere disponendus esset ad efficiendum consensum:

Th. 117, 6—14 = Socr. VI, 2 } Soz. VIII, 2, pag. 758 C,
117, 14—118, 3 = ibid. 3 } 758 A, 756 B.

Abhinc paullatim ad alterum uidetur se conuertisse Theophanes; nam Socrates simpliciter res ipsas exposuit, Iohannem nusquam nimiis efferens laudibus, neque ubi fortasse reprehendendus sit ille reticens[3]), Sozomenus uero multo studiosior est Chrysostomi, quamuis leniter hic illic uituperans.[4]) — Cum autem Theophanis ille auctor totus in id intentus fuisse uideatur, ut quaecunque minus fauerent Iohanni, aut submouerentur, aut certe breuiter perstringerentur, ne qua suboriretur quamuis lenissima reprehensio, Sozomenum ab eo exscriptum esse sumendum est. Neque uero Theodoretum auctorem respuisse Theophanem crediderim, quoniam uno loco, ubi narratur, quomodo Chrysostomus non modo ipsa in urbe, sed etiam in Ponto, in Asia, in Thracia ecclesiae consuluerit emendandae[5]), Theophanes haud abhorreat a Theodoreti V, 28, quo loco Iohanni inditur cognomentum *ὁ μέγας*[6]) neque a Socrate neque a Sozo-

1) Haud dissentit Theodoret. V, 22 et 23.

2) Omnia quae de Iohanne Chrysostomo dicuntur plurimum ualent ad comprobandam Valesii opinionem de ratione quae inter utrumque auctorem intercedat. Cf. § 1.

3) Socr. VI, 5, 7, 10, 11.

4) Soz. VIII, 3 et 6.

5) Th. 119—120 (*κατεφώτισεν τὴν ἐκκλησίαν*).

6) Cfr. Theod. V, 32, 238 A. *ὁ μέγας Ἰωάννης* B. *ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος* V, 33, 238 D. *τὸν μέγαν ἀριστέα*. V, 34, 240 C. *τοῦ μεγάλου διδασκάλου τῆς οἰκουμένης*. V, 35, 241 D. *Ἰωάννου τοῦ πάνυ*. V, 36, 242 A. *τοῦ διδασκάλου*.

meno unquam clarissimo illi episcopo tributum. Hac in re nimirum et Socratem et Sozomenum aspernatus est Theophanes propter libertatem, qua quamuis uerecundissime usus ne Sozomenus quidem potuit non reprehendere[1]) Iohannis uehementiam.

Praeclarum exemplum diligentiae, qua eclogarius, cuius reliquiae nonnullae apud Cramerum reperiuntur, omnia miserit, quae minus grata essent, aut certe ita expresserit, ut quid rei sit, uix dignosci possit, est fragmentum quoddam in Crameri excerptis asseruatum[2]) a chronographo ad uerbum descriptum; quo loco quamuis reticere nequeat epitomator uiolentum odium in se accendisse Iohannem, satis ambigue enuntiauit[3]) atque subinde addit ad haec accessisse:

τὰ κατὰ τὸν εὐνοῦχον Εὐτρόπιον· εἶτα δὲ καὶ ἡ φιλονεικία Σευηριανοῦ τοῦ Γαβάλων πρὸς Σαραπίωνα, τὸν Ἰωάννου ἀρχιδιάκονον, καὶ τὸν τῶν Μακρῶν ἐξ Αἰγύπτου φυγόντων Θεόφιλον, καὶ τὰ παρὰ Θεοφίλου πρὸς Ἐπιφάνιον γράμματα, καὶ οὕτως ἐξ ἁπάντων ὁ Ἰωάννης ἐπεβουλεύετο.[4])

Cf. Th. 121, 11—16:

. . τὰ κατὰ Εὐτρόπιον τὸν εὐνοῦχον· ἔτι δὲ καὶ ἡ φιλονεικία Σευηριανοῦ τοῦ Γαβαλῶν πρὸς Σαραπίωνα τὸν ἀρχιδιάκονον Ἰωάννου καὶ τὸ τῶν μοναχῶν ἐξ Αἰγύπτου φυγόντων διὰ Θεόφιλον, καὶ τὰ παρὰ Θεόφιλον πρὸς Ἐπιφάνιον πεμφθέντα γράμματα· ἐξ ὧν ἁπάντων κτλ.

Omnia haec et a Socrate et a Sozomeno gnauiter exposita cur obiter neglegenterque narrauerit Theophanis auctor in propatulo est: quia his in rebus nusquam probandus est Iohannes. Eutropium enim eunuchum propter legem de asylo datam iam dudum perosus, cum crimine quodam petitus ille in ecclesiam confugisset, imperatoris satellitibus tradiderat Iohannes antea Philippicam elegantissimam perpessum.[5]) Apud eosdem auctores causam aemulationis inuidiaeque illius in

1) Soz. VIII, 3: *Ἐλεγκτικὸς γὰρ ὢν φύσει καὶ κατὰ τῶν ἀδικούντων ἐν δίκῃ ἀγανακτῶν, ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ἐπέδωκε τούτοις τοῖς παθήμασιν. ἡ γὰρ φύσις ἐξουσίας ἐπιλαβομένη, ῥᾳδίως εἰς ἔλεγχον ἐξῆγε τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ὀργὴν ἑτοιμότερον κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων ἐκίνει· οὐ μόνον δὲ τὴν ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίαν κτλ.*

2) Cramer, anecd. Paris. II, 98, 31—99, 5.

3) *μῖσος δὲ κατ' αὐτοῦ οἱ κακῶς θέλοντες ζῆν ἐσχηκότες εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ διανέστησαν πόλεμον κτλ.*

4) Scribendum est apud Cramerum *καὶ τὸ τῶν Μακρῶν ἐξ Αἰγ. φυγόντων [διὰ τὸν] Θεόφιλον κτλ.*; apud Theophanem codicis A lectio *καὶ τὸ τῶν Μακρῶν* pro *μονάχων* restituenda est. — De quattuor illis fratribus quibus cognomen erat *οἱ Μακροὶ* cf. Soz. VIII, 12.

5) Socr. VI, 5; Soz. VIII, 7.

Seuerianum episcopum inueniet quisquis accuratius scire cupiet[1]); namque alienum est a proposito nostro et de hoc et de dissidiis iudicium ferre, quae cum Theophilo Alexandrino[2]) et Epiphanio Cypri episcopo[3]) habuit Iohannes Chrysostomus. — Consulto igitur perpaucis uerbis grauissimae res commemoratae sunt a Theophane.

In reliquis uno Sozomeno auctore, utpote gratiore, usus est Theophanis eclogarius. — Velut cum scribit Epiphanium cum Iohanne habitare noluisse, propius ad Sozomenum accedit sermo.[4]) Deinde in locis appellandis certissima Sozomeni deprehendimus uestigia.

1) Loco, quo synodus aduersus Iohannem congregata est, postquam acerbissimam illam in ipsam Eudoxiam habuit orationem[5]), apud alios auctores aliud nomen est:

Th. 122, 10	Soz. VIII, 17, 780 C	Socr. VI, 15, 322 D
ἐν τῇ Δρυΐ, τῇ νῦν Ῥουφινιαναῖς λεγομένῃ.	*εἰς Δρῦν· Χαλκηδόνος δὲ προάστειον Ῥουφίνου τοῦ ὑπατικοῦ νῦν ἐπώνυμον.*	*ἐν προαστείῳ Χαλκηδόνος ᾧ ἐπώνυμον Δρῦς.*[6])

2) Iohannes, synodi sententia depositus, deinde Praenestum relegatus atque breui post propter uulgi seditionem reuocatus[7]) priusquam urbem rursus intraret, in loco quodam consedit, quem sic diuersi auctores designant: Th. 122, 17: *εἰς πρόαστειον*[8]) *κατὰ τὸν Ἀνάπλουν . . .* Soz. VIII, 18, 782 D: *ἐν προαστείῳ αὐτῆς*

1) Socr. VI, 11; Soz. VIII, 10.

2) ibid. 7; ibid. 13.

3) ibid. 10; ibid. 14.

4) Th 122, 1 legimus noluisse Epiphanium *συμμεῖναι αὐτῷ ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ*, apud Sozomenum (VIII, 14, 776 B) *ἐν οἰκήμασιν ἐκκλησιαστικοῖς καταμένειν οὐκ ἀνέσχετο*; apud Socr. VI, 12, 318 D tantummodo extat, *καὶ τὴν μὲν προτροπὴν Ἰωάννου ἐξέκλινε.* — De causis, quibus Epiphanius commouebatur, cf. Socr. VI, 4, cf. Hefele, Conciliengeschichte II, 76 sqq.

5) Neque hoc dilucide enuntiauit Theophanes: *Ἰωάννης ὁ Χρ. λόγον κατὰ γυναικῶν πονηρῶν ἐποίησεν, ὃν οἱ δυσμενεῖς καὶ οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροὶ τὴν Εὐδοξίαν παρῳξυναν λέγοντες κατ' αὐτῆς εἰρῆσθαι τὸν λόγον.* — Quid rei sit legas apud Baronium, A. E., ad ann. 403, Nr. 3 (uol. V, 185).

6) Synodi acta cf. Phot., cod. 59; Mansi III, 1142 sqq. Baron., A. E. l. c. 189. Cur hoc potissimum loco conuenerint episcopi aperte profitetur Hefele, l. c. II, 77.

7) De seditione uehementissima cf. Theodoret. V, 34. Tacet Theophanes de re grauissima, non sine sanguine Theophilum cum Alexandrinis urbe pulsum esse. Cf. Socr. VI, 17, 325 B.

8) *Προάστειον* non est suburbium, sed praedium ab urbe longius remotum.

τῆς βασιλίδος περὶ τὸν Ἀνάπλουν . . . Socr. VI, 16, 324 B: ἐν προαστείῳ ὃ καλεῖται Μαριαναί.[1])

Denique haud pauca habet Theophanes Socrati ignota, quae eum a Sozomeno mutuatum esse necesse est; sunt autem haec: 1) Desideratur apud Socratem synodi illius 60 episcoporum mentio, qua Iohannes Theophilo expulso absolutus est. Th. 122, 20—123, 2 = Soz. VIII, 19 extr. 2) Iohannem paullo post propter alteram orationem in Eudoxiam habitam[2]) priore multo acerbiorem iterum depositum, iterum urbe pulsum[3]) primum Cucusum deportatum esse, deinde Pityuntem Theophanes (pag. 123) ex Sozomeno (VIII, 22, 789 A) hausit; namque Socrates breuissime dicit, eum ab ecclesia abstractum in exsilium missum fuisse.[4]) — Comanis eum defunctum esse uterque auctor consentit. 3) De Flauiani Innocentiique epistolis ad Iohannem ipsum clerumque Cpolitanum datis tacet Socrates. Ex Sozomeno (VIII, 23, 24 et 26) igitur eclogarius (Cr. 99, 13—18) Theophanesque (124, 3—6) sua desumpserunt.[5]) 4) In episodio illo, quo agitur de Epiphanio (Th. 124, 9—11), extrema Epiphanii ad comites uerba non habet Socrates, quamquam mutuam illam Iohannis Epiphaniique praedictionem non omisit.[6])

1) A conditore ita dicebatur uilla illa, quam Eudoxiae fuisse Sozomeni verba efficiunt. — Cf. Steph. Byz. s. u. γυναικόσπολις; Proc. de aedif. I, 8, pag. 197, Bonn.

2) Th. 123, 9—15. ὁ δὲ ἱερὸς Ἰωάννης ἐπηνέχθη τούτῳ διὰ λόγου· αὐτὸς δὲ τὴν Εὐδοξίαν κατὰ τοῦ Ἰωάννου διήγειρεν ὡς δυσχεραίνοντος ἐπὶ τῆς τιμῆς τῆς στήλης αὐτῆς κτλ. Αὐτὸς δὲ τότε τὸν λόγον ἐπεδείξατο οὗ ἡ ἀρχὴ· πάλιν Ἡρωδιὰς μαίνεται· Cf. Baron. A. E. ad ann. 404 (V, 205 sqq.).

3) Neque hoc sine populi seditione factum esse testis est Socr. VI, 18, pag. 327. Eodem die, quo in exsilium profectus est Iohannes, uulgus furens ecclesiam incendit.

4) Socr. VI, 18, 327 D: βασιλέως ἐκέλευε πρόσταγμα εἰς ἐξορίαν ἀπάγεσθαι καὶ ὁ μὲν ἀπήγετο τῆς ἐκκλησίας ἑλκυσθείς κτλ. — De exsilio cf. Hefele, Conciliengeschichte II, 83.

5) Illarum quidem epistolarum mentionem facit Theophanes; consulto autem omisit, permultas epistolas quoquo uersus scripsisse Iohannem, ne asseclarum studium refrigesceret. Cf. Baron. A. E. V, 231. Cf. Ioh. Chrys. epist. 8—10, 12—14, 37, 115, 118, 124, 125, 130 ed. Montfaucon:, Opp. III, S. 524 ff. Arabisso Pityuntem translatus est Iohannes haud dubie epistolarum causa, quas seditiosas emiserat (cf. ep. 131, 135, 155, 146, 149, 168, 169), quibus ex epistolis lingua non minus acutus fuisse cernitur Iohannis stilus. (Nihilo minus gemmeum eum appellat Baron. A. E. V, 274).

6) Cf. Soz. VIII, 15, 778 C. — Epiphanii verba ut extant apud Theophanem sensu cassa sunt. Scribendum est σπεύδω ἐγὼ, ἀφίημι δὲ ὑμῖν τὰ βασίλεια, τὴν πόλιν καὶ τὴν ὑπόκρισιν, sicut efficitur ex G. M. 496, 20 ed. Muralt, Cedren. 583, 12 ed. Bonn.

Satis superque ex eis, quae adhuc attulimus, intellegitur, ita Iohannis Chrysostomi uitam a Theophanis auctore esse compositam, ut Sozomenum ducem sequeretur potissimum, utpote grata plerumque proferentem, ex Socrate Theodoretoque autem nonnulla intertexeret.

Quae cum ita sese habeant, mirandum est, quod Theophanes ea omisit, quae Iohannis causa accidisse putat Sozomenus[1]), haesitanter dumtaxat protulerat Socrates; quod praeterea simpliciter commemoravit Eudoxiae mortem, nulla obitus causa addita[2]). — De extremis narrationis partibus minus procliue est iudicium (Th. 124), quoniam adeo exilia fuisse uideantur excerpta a Theophane adhibita, ut tota capita paucis colligerentur uerbis.

Perpauca supersunt quae non pertinent ad Iohannem Chrysostomum. Gaïnae Gothi tyrannidem, quamuis periculosissimam, tam breuiter complexus est chronographus, ut uix unum ex auctoris uerbis retinuerit, neque possit internosci, utrum ex Socr. VI, 6, 307, an ex Soz. VIII, 4, 762 sua hauserit.[3]) — Miraculum de Carya aede[4]) subito inter Arcadii egressum collapsa (Th. 124, 14—18) ex Socrate fluxit (VI, 23, 332).

De Arcadii morte bis rettulit sibi ipsi contradicens Theophanes[5]),

1) Soz. VIII, 27. — Cf. Socr. VI, 19, 328 CD.

2) Aliter ac uoluerunt Socrates et Sozomenus explicandam esse Eudoxiae mortem et Zonaras docet (XIII, 20, 234 Dindorf) et Cedrenus (585, 18), nec Georgio Monacho nec Theophane hoc loco usi auctoribus. — Cf. Moses Chorenensis III, 52 (uol. II, 133 ed. Le Vaillant). Ne hic quidem ex Iohannis expulsione causam Eudoxiae obitus deducere ausus est.

3) Cf. praeterea Theodoret. V, 32 et 33; Zosim. V, 13—23 (ex Eunapio, cf. Müller F. H. G. IV, frgm. 75—82); Philostorgium Arianum XI, 8 (pag. 530 ed. Vales.). — Ex Theophane sua descripsit Cedr. 574, 21 sqq. — Cf. Clinton F. R. I, 542. — Quanto gaudio omnium animos victoria de Gaïna reportata affecerit, inde collegerim, quod passim aequales poetae bellum illud cecinerunt. Sic Socrates (l. c. pag. 309 A) Eusebium quendam carmen heroïcum composuisse tradidit, *Γαΐνια* inscriptum quattuorque libris distributum; item Ammonium poetam eiusdem argumenti carmen imperatori recitasse anno 430 (Theodosio XVI cum Fausto cos.).

4) Eandem rem commemorat Bar-Hebraeus (Chron. Syr. ed. Bruns et Kirsch S. 71); scribendum est Th. 124, 14 *ἐν τῇ Καρύᾳ* (in Nuce). De nominis illius causa cf. Socr. VI, 23, Nic. Call. XIII, 38.

5) Verum mortis annum et Socr. (VI, 23. VII, 1) habet et Sozomenus (IX. 1); Socratis errorem, quo annos 13 cum patre, solum annos 14 imperasse Arcadium attulit, Nicephorus repetiit (XIII, 38); — Georgius Monachus per 13 annos imperium tenuisse Arcadium dicit 489, 7—8 ed. Muralt. — Unius anni cum Theophane errorem habent Cedrenus

quod semper fieri solet, cum ad nouum transgreditur auctorem. Sed neutrum locum ecclesiastico scriptori adscripserim, propter ea quae et praecedunt et subsequuntur aliunde desumpta. Paginam 125, ubi Isdegerdem, Persarum regem, ab Arcadio Theodosii paruuli tutorem institutum esse legimus[1]), eidem fonti tribuerim, unde Th. 113, 9—19 et 119 prouenerunt, Procopio Malalae Cedreno Zonarae ac nonnumquam Nicephoro cum Theophane communi.

Iamiam ad Theodosii minoris aetatem delati primum quidem tempora usque ad Nestorium Ephesiamque synodum consideremus. Primis paginis perlectis statim cognoscimus inde a pag. 127 usque ad 136 uno fere tenore expilatum esse Socratis librum extremum, postquam pag. 126 nonnulla praemonita sunt de Theodosio puero atque de Pulcheria sapientissima sorore, quae ex Soz. IX, 1 descripserat Crameri eclogarius (pag. 99, 19—27):

Th.	127,	1—4	= Socr. VII, 4 (Cram. pag. 99, 32).
„	„	13—20	= Socr. VII, 13, 350 B.
„	128,	3—4	= ibid. 15.
„	„	5—11	= ibid. 8 (Cram. 100, 7).[2])
„	129,	13—17	= ibid. 16.
„	„	19—130, 3	= ibid. 21, 360 C.
„	130,	7—10	= ibid. 25, 365 C.
„	131,	1—14	= ibid. 23.
„	„	14—18	= ibid. 24.
„	132,	3—4	= ibid. ibid. 365 A.
„	„	5—8	= ibid. 8, 345 D.
„	„	10—133, 5	= ibid. 18.
„	133,	6—9	= ibid. 20, 359 B.[3])
„	134,	11—16	= ibid. ibid. 358, 359 B.
„	135,	4—9	= ibid. 28.
„	„	12—15	= ibid. 27 et 26.
„	„	16—21	= ibid. 29.
„	136,	1—4	= ibid. 32, 373 B.
„	„	13—18	= ibid. ibid. 373 C.

Quae uero neque ad Socratem referenda sunt, neque ad ceteros

(586, 4) et Zonaras (XIII, 20, 234 ed. Dind.). Apud Zonarum cum Parisino scribendum esse *πρὸς ἡμέραις τισίν* non *τρισὶν* (Monac.) Theophanis loco efficitur.

1) Cf. Procop. B. P. I, 3, pag. 14 Bonn., Cedr. 586, Nic. Call. XIV, 1. — Bar-Hebraeus, chron. Syr. S. 71.

2) Th. 128, 11—129, 3 = Theodoret. V, 39, 245 A B.

3) Th. 133, 12—17 = Soz. IX, 17 (Cram. 100, 16—21).

auctores ecclesiasticos sunt frustula aut ex communi illo fonte excerpta aut ex compluribus chronicis Cap. III paullo accuratius examinandis.

Hic subsistamus atque de ignoto illo scriptore quaestionem instituamus, ecquid extet indicii, unde clarius eluceat, qualis cuiusque aetatis fuerit Theophanis auctor, cum perspectum habeamus, chronographum neque Socrate, neque Sozomeno, neque Theodoreto recta uia — ut dicere usu receptum est — usum esse.

Suppeditasse uidetur Theophani auctor quidam, qui in singulis rebus enarrandis aut Socratem aut Sozomenum praecipuum ducem secutus nonnullis locis pauca uel ex altero eorum uel ex Theodoreto intertexuit, neque uero quamuis breuissimis abstinuit additamentis[1]), ita ut illorum scriptorum narrationes inter se combinaret et tamquam in unum corpus ecclesiasticae historiae consociaret.

Quanam aetate fuerit scriptor ille, ex uno Theophanis loco elicere possumus. Th. 123 agitur de statua illa argentea Eudoxiae imperatrici erecta, quae quo loco steterit, discrepantia uidetur esse inter Theophanem eosque, quos solet exscribere, Socratem et Sozomenum:

Th. 123, 4. *ἐν τόπῳ λεγομένῳ τὰ Πιττάκια πλησίον τῆς ἁγίας Εἰρήνης.*

Socr. VI, 18. *οὔτε ἐγγύς, οὔτε πόρρω τῆς ἐκκλησίας ἣ ἐπώνυμον Σοφία· ἀλλὰ διείργει ἄμφω μέση πλατείας ὁδός.*

Soz. VIII, 20 = Nic. Call. XIV, 18. *πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἐκκλησίας*[2]) *πρὸ τοῦ οἴκου τῆς μεγάλης βούλης.*

Verba tantummodo differre, non sententiam, unusquisque statim intellegit, quoniam hodie extant et Sanctae Irenae et Sanctae Sophiae aedes, quamuis alii usui inseruientes.[3]) Denominatio *τὰ Πιττάκια* autem Leonis Macelli demum aetate usu uenit, quia ad statuam illam apponi solebant libelli supplices (*τὰ πιττάκια*) Leoni imperatori offerendi.[4]) Itaque cogitandum esset de scriptore

1) Th. 108, 15—109, 1 episcoporum nomina discrepant a Socrate Sozomeno Theodoreto. Cf. praeterea Th. 113, 5—8, 120, 15—17, 133, 18—134, 4. — Nil certi statuo de Th. 129, 9—10, cum hoc manare potuerit ex Magno Chronographo.

2) *Ἡ Ἐκκλησία* uel *ἡ μεγάλη ἐκκλησία* est S^ae^ Sophia. Proc. de aedif. 179, 21, Bonn; Codin. de S. Sophia 130, ed. Bonn.

3) Cf. Baron. A. E. ad ann. 330, Nr. 19 (III pag. 448). De Hagia Sophia, nunc Turcorum templo, cf. Salzenberg, Altchristl. Baudenkmale. Berlin 1847.

4) Codin. pag. 35, ed. Bonn. (pag. 20, ed. Lambec.). Haec Codinus ipso ex Theodoro petiisse mihi uidetur (cf. infra pag. 188), praecipue

uel exeuntis quinti uel sexti saeculi, ex quo modo Theophanes haec hausit.

Iam haud difficile erit diuinatu, quisnam fuerit auctor ille ecclesiasticus, qui trium auctorum opera in unum corpus concinnauerit. Summa cum uerisimilitudine suspicari licet, auctorem a Theophanis eclogario excerptum Theodorum Lectorem fuisse, quem Iustini Iustinianique aetate historiam tripartitam composuisse constat ex Theodoreto Socrate Sozomeno compilatam. Quanta autem fuerit auctoritate Theodorus Lector inde intellegas, quod et in actis synodi Nicaenae alterius[1]) et in tertia Iohannis Damasceni oratione de imaginibus[2]) inter testes excitatur. Quid quod et Bar-Hebraeus et Iohannes, Nikiu oppidi episcopus, chronographiam conscribentes Theodorum Lectorem aduocauerunt, licet nusquam nomen afferant?[3])

Utut haec se habent, fauet huic coniecturae Theodori Lectoris componendi scribendique ratio, quali ipse usum se esse profitetur in prooemio historiae tripartitae — historia ipsa enim nondum typis expressa in Marcianae bibliothecae umbraculis delitescit — dicens, se ea, in quibus inter se consensissent scriptores ecclesiastici, ita expressisse, ut illius uerba repeteret, qui apertius elegantiusque eadem rettulisset[4]); scilicet eius semper elegit narrationem Theodorus, quae maxime placebat.

Calculum adicit coniecturae, quod Theophanes in eis, quae sequuntur, Theodori Lectoris historiae ecclesiasticae duobus libris usus est — ut cap. II demonstrabitur —, qui cum duobus histo-

cum satis prope accedat ad Iohannis Diacrinomeni fragmentum ab Anonymo illo, qui de antiquitatibus Cp. collectanea confecit, nobis asseruatum. Cf. pag. 102, ed. Lambec., pag. 186, 21—187, 3, ed. Bonn.: *Ὁ Πιττάκης ὁ λεγόμενος Λέων ὁ μέγας ἐστίν, ὁ παρὰ πολλοῖς Μακελλάριος λεγόμενος. καθ' ἣν . .* (lacuna) *. . τὰ δεξήματα τῶν βασιλέων ἐκεῖσε ἐγένοντο. ἀλλὰ καὶ παλάτιον ἦν ποτε συνιστάμενον πλησίον παλαιᾶς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Εἰρήνης.* — Bar-Hebraeus (Chron. Syr. S. 71): Eudoxia uxor eius erexit monumentum argenteum in uicinia S^ae^ Irenes.

1) Mansi XII, 1042 = Vales. pag. 570; Mansi XIII, 180 = Val. 569 ex act. V syn. VII.

2) Ioh. Damasc. I, 376—380, 387 ed. Le Quien.

3) Theodoreti certe Sozomenique uestigia singulis fere deprehenduntur paginis. Cf. Chron. Eccl. uol. I, 118, 130, 150 edd. Abbeloos et Lamy.

4) *. . εὔλογον ᾠήθην τὰ κοινῶς αὐτοῖς συμφωνούμενα διὰ τοῦ σαφέστερον καὶ εὐφραδέστερον διηγουμένου τῇ παρούσῃ βίβλῳ κατατάξαι, ἐν τῇ παρόψει παρασημαινόμενος ὡς ἄμφω συμπεφωνήκασι· τὰ δὲ ἑκάστῳ πάλιν ἰδίως ἐκτεθέντα παραδηλώσω.* Hist. eccles. script. ed. Vales. III praef. pag. XX.

riae tripartitae libris in unum consociari solebant. Cum e. g. Iohannes Damascenus Theodori excitat librum IV, duos tripartitae libros cum historia ecclesiastiaca simul computauit[1]); namque quod ibi narratur inter excerpta legitur ex altero historiae ecclesiasticae libro[2]); cum dicit Suidas[3]) inde a Constantini usque ad Iustini tempora Theodorum pertexuisse historiam, priores libros cum historia ecclesiastica coniunxit.

Data hac occasione errorem corrigam, qui in actis alterius synodi Nicaenae extat[4]), ubi Theodori fragmentum quoddam reperimus ita inscriptum: *Ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Θεοδώρου ἀναγνώστου βιβλίου πέμπτου*; quo fragmento agitur de Anatolii patriarchae electione. Quoniam neque historia tripartita, neque historia ecclesiastica amplius habent binos libros, corruptus est titulus ille; quoniam porro Anatolius Protogene et Asterio coss. electus est[5]) ideoque post annum 439, quo desiisse historiam tripartitam necesse est, pertinet hoc fragmentum ad primum historiae ecclesiasticae hodie deperditae librum. Itaque aut scribendum est *βιβλίου πρώτου*, aut *βιβλίου τρίτου*, prout duos tripartitae libros cum posteriore historia consociaueris.

Idem fragmentum non satis respexit Valesius, cum statueret, non absolutam fuisse historiam tripartitam, atque decem et sexaginta (sic!) annorum inter illam alterumque Theodori opus extare hiatum ingentem.[6]) — In uno nimirum codice Mariano a Leone Allatio excusso si adest ingens ille hiatus, hoc ut opus ipsum mancum esse sumamus non cogit. Melius igitur de historia tripartita iudicium tulit Fabricius[7]), cum dicit de uniço illo codice: „Certe uidetur extrema parte mancus fuisse, quia Historiae telam non usque ad extrema iunioris Theodosii persequitur". — Debebat dicere „mancus est"; namque praeter fragmentum illud de Anatolio patriarcha alia suppeditant documenta, quibus efficitur, alterum Theodori opus alterum excepisse.

1) Fabricius, B. Gr. VI, 128 (ed. Hamburg. 1715).
2) Cramer II, pag. 106, 14.
3) S. u. *Θεόδωρος*.
4) Mansi XII, 1042.
5) *Ἐπράττετο δὲ ταῦτα κατὰ τὴν ὑπατείαν Πρωτογένους καὶ Ἀστερίου.* Cf. Vales. exc. ex Theodoro Lectore pag. 580 cum adnotatione. Fabricius, B. G. VI, 129. Clinton, F. R. I, 636.
6) Cf. praefationem editionis Theodori fragmentorum, pag. 12. Ipsi sibi contradicit uir optimus pag. 580, adnotat. ad fragmentum supra commemoratum.
7) Fabricius, B. G. VI, 129.

Ac primum quidem praesto est luculentum Nicephori Callisti testimonium, qui initio historiae ecclesiasticae priores rerum scriptores perlustrans Theodorum Lectorem, Basilium Cilicem, Euagrium priorum libris suas historias subiunxisse affirmat.[1]) Accedit quod mirum esset, posteriores aeui auctores opus non absolutum cum altero opere in unum coniunxisse corpus ecclesiasticum; hoc autem semper fere factum esse exempla ostenderunt. Historiam tripartitam uero ante historiam ecclesiasticam esse compositam iam id arguit, quod rudem inconditamque dicendi rationem excusat auctor.[2]) Itaque hiatus inter duo Theodori opera hodie deperdita non exstitit.

Difficilior est quaestio, ubi historiae tripartitae finis statuendus sit, ubi posterioris operis cum altero coniuncti initium, cum utrumque consociauerit Theophanes. Ultra annum quidem 439 procedere non potuit historia tripartita cum neque Socrates neque Sozomenus ultra illum annum peruenerint; itaque usque ad paginam fere 143am Theophanes excerptis ex ea depromptis usus est, praesertim cum horum locorum deprehendamus auctorem:

Th. 143, 1—5 = Socr. VII, 47 (Cram. 100, 31).
„ „ 11—18 = ibid. 45 (ibid. 26).

Sed num Nestorii synodique Ephesiae historia, qualis extat in Theophanis chronographia, ex historia tripartita fluxerit ualde dubium esse mihi uidetur, praesertim cum Socrate multo copiosior sit Theophanes.[3]) Id certe concesserim, potuisse Sozomenum in capitibus deperditis de his rebus agere, quoniam synodus Ephesia in tempus cadit ab illo auctore pertractatum, neque minimam[4]) quidem ab eo omissam esse synodum perspectum habeamus.

Sed obstare uidetur, quod narratio illa ceteris fusior ac uerbosior simillima est synodi praedatoriae expositioni apud Th. 154, 15—156, 11, quam ex historia tripartita haustam esse nemo contendet,

1) Nic. Call. I, 1, 35 C, ed. Paris. 1630, postquam de Socrate Sozomeno Theodoreto egit, sic pergit: *ἐντεῦθεν πάλιν ὁ Βυζάντιος ἀναγνώστης Θεόδωρος καὶ ὁ Κίλιξ Βασίλειος καὶ ὁ ἀπὸ ἐπάρχων Εὔαγριος τὰ τῶν ἀνωτέρω χρόνων καὶ πρὸ αὐτῶν ὑπερβάντες, οἱ μὲν τοὺς οἰκείους χρόνους τοῖς ἐκείνοις παρέξευξαν κτλ.*

2) Th. L. prooemium hist trip. (Vales. praef. pag. 20): *Ἐπειδὴ δὲ πατρικῇ κελεύσει ἀντιλέγειν οὐχ ὅσιον, εἰ καὶ φράσεως τῆς πρεπούσης ἐλειπόμην, ἀλλ' ἐπὶ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἀμελλητὶ ἦλθον, ὑμετέραις εὐχαῖς τεθαῤῥηκώς.*

3) Socr. VII, 32 sqq.

4) Concilia de quibus egit Sozomenus, iam supra adnotauimus, adnot. 5 S. 168.

cum ad annum pertineat 449.[1]) Obstat praeterea, quod *Iohannes Diacrinomenos*, Theodori Lectoris auctor[2]), teste Photio patriarcha[3]) a Nestorii temporibus historiam suam incohauerit; denique haud neglegendum est, quod Euagrius Socratis Sozomeni opera continuans usque ad Nestorium regressus extremas res ab illis relatas iterum perlustrauerit, idque ita, ut Socratis rationem haberet.[4]) Inde equidem concluserim, Theodorum quoque historiae ecclesiasticae librum priorem a Nestorio auspicatum esse, quia grauissimas illas res in historia tripartita obiter tantummodo Socrate duce pertractauerat, atque praeter fragmentum illud de Anatolio supra commemoratum excerptum quoddam de Nestorio[5]) ad prioris historiae ecclesiasticae libri initium pertinere coniecerim. Id sane mihi concesseris, non a Theodosii II demum morte, e quo tempore excerpta Valesiana[6]) supersunt, Theodorum operis sui praeclari initium cepisse.

Iam paucis liceat ea complecti, quae de Theophanis auctoribus adhuc enucleasse mihi uideor:

1. Sozomeni historia ecclesiastica, qualis hodie extat, non integra est.

2. Theophanes res ecclesiasticas usque ad Theodosii II consulatum XVII (= 439 p. Chr.) ex eclogarum collectione petiisse uidetur ex Theodori Lectoris historia tripartita

1) De synodo cf. Liberat. breu. cap. 12 (Mansi IX, 677—680). Baronius, A. E. ad ann. 449, Nr. 73—112 (VI, 101—112). Hefele, Conciliengeschichte II, 331—370.

2) Cf. Theodori locum apud Vales. 563 B. Cf. infra cap. II.

3) Photius, cod. 41 . . . *ἄρχεται ἀπὸ τῆς Θεοδοσίου τοῦ νέου βασιλείας ἀπ' αὐτῆς που τῆς Νεστορίου βλασφημίας καὶ καθαιρέσεως καὶ κάτεισι μέχρι Ζήνωνος καὶ τῆς καθαιρέσεως Πέτρου τοῦ αἱρετικοῦ.* — (Cf. cod. 55 de Ioh. Aegeo, qui idem est.) Cf. fragmentum de morte Nestorii, Vales. 565 C (Th. 142, 5—10).

4) Cf. Euagr. I, 2, 258 A; I, 5; I, 19. De Theodoreto cf. I, 13 fin.

5) Cramer 100, 31—101, 4: *Ἐπὶ τοσοῦτον ἐμίσει Πουλχερία τὸν Νεστόριον, ὡς τοὺς φιλοῦντας ἐκεῖνον διαθρυλεῖν, ὅτι πορνείαν πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Θεοδόσιον τὸν βασιλέα διέβαλεν Πουλχερίας Νεστόριος καὶ διὰ τοῦτο οὕτως ὑπ' αὐτῆς ἐμισεῖτο· ἐλοιδόρει γὰρ αὐτὴν εἰς τὸν τότε μάγιστρον Παυλῖνον λεγόμενον.* — Hoc sane omisit Theophanes, ne suspectam reddat Pulcheriae uirginitatem. Praeter hunc locum fortasse ex Iohanne Diacrinomeno depromptum cf. Bar-Hebr., Chron. Syr. 74, ubi legimus, uirginem illam cum Marciano adhuc tribuno, uiuo fratre, scortatam esse; sed hoc monophysitarum commentum est.

6) Vales. *ἐκλογαὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλ. ἱστορίας Θεοδώρου ἀναγνώστου ἀπὸ φωνῆς Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου* ad calcem Theodoreti Euagrii Philostorgii (pag. 551—584, ed. Paris. 1673).

excerpta, quibus ex eclogis nonnulla fragmenta continet Codex Parisinus graecus Nr. 1555 nuper a Cramero edita.

3. Theodorus Lector duos historiae ecclesiasticae libros priori operi arcte subiunxit nullo hiatu relicto.

4. Theodorus historiae ecclesiasticae librum priorem a Nestorio synodoque Ephesia auspicatus est. Antiquissimum quod illius libri superest fragmentum anno 449 adscribendum est.

Caput II.

DE THEODORI LECTORIS HISTORIA ECCLESIASTICA THEOPHANIS FONTE INDE AB ANNO FERE 439 P. CHR.

§ 1. DE HISTORIAE ECCLESIASTICAE FRAGMENTIS. — DE EXCERPTIS VALESIANIS, CRAMERIANIS, MILLERIANIS.

Theodori historiam ecclesiasticam iam pridem interiisse summopere dolendum est, cum quae temporum inuidia nobis reliquit fragmenta, quamuis perpauca, doceant non modo copiosum prolixumque fuisse illud opus, sed etiam accurata temporum determinatione munitum.

Sic u. g. in illo, quod supra commemoraui, fragmento ex alterius synodi Nicaenae actis desumpto[1]) consules adnotantur Protogenes et Asterius, alio quodam fragmento eoque uerbosiore de Olympio Ariano uel dies accurate adscribitur.[2])

Itaque non nimis audacter ex paucis eisque exiguis fragmentis, quae pro tenui quadam umbra copiosi operis habenda sunt, satis eleganti stilo usum esse Theodorum collegerim praesertim amplioris illius fragmenti si rationem habuerimus, quo Olympii interitus exponitur; adeo autem contracta sunt eius uerba et apud Theophanem

1) Mansi XII, 1042.

2) Apud Ioh Damasc. orat. III de imaginibus (omn. oper. ed. Le Quien I, 376—378): *Ὑπὸ δὲ ταύτην τὴν ὑπατείαν κατὰ τὸν μῆνα τὸν Δεκέμβριον ἔχοντα αὐτὸν εἰκάδα καὶ πέμπτην ἡμέραν θαῦμα φοβερὸν κτλ.* Quibus consulibus hoc factum sit docet Victor Tunnunensis (Roncall. II, 354): *Iohanne Scytha et Paulino coss.*, i. e. anno 498 (Clinton, F. R. I, 714), non 494 ut uoluit Baronius (A. E. ad ann. 494, Nr. 61, uol. VI, 553).

et apud epitomatorem[1]), ut ne id quidem perspici possit, quomodo Olympius Deum offenderit. Cetera Theodorei stili specimina, quorum sex apud Iohannem Damascenum, duo inter synodi Nicaenae acta ad nos peruenerunt, minoris ambitus minorisque momenti sunt. Quantopere Theodori contextus a serioris aetatis epitomatore eiusque asseclis, Theophane et Nicephoro, decurtatus sit, praeter praeclarum illud de Olympio episodium haec exempla ostendant:

1) Th. 174, 14—18 = Cram. 103,20—23[2]) = Th. L. apud Ioh. Dam. ed. Le Quien I, 386—387.

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ζωγράφου τινὸς τὸν Σωτῆρα γράψαι τολμήσαντος καθ' ὁμοιότητα τοῦ Διὸς ἐξηράνθη ἡ χείρ, ὃν ἐξαγορεύσαντα δι' εὐχῆς ἰάσατο Γεννάδιος. Φασὶ δέ τινες τῶν ἱστορικῶν ὅτι τὸ οὖλον καὶ ὀλιγότριχον[3]) σχῆμα ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος οἰκειότερόν ἐστιν.	*Ἐπὶ Γενναδίου ἡ χεὶρ τοῦ ζωγράφου ἐξηράνθη τοῦ ἐν τάξει Διὸς τὸν Σωτῆρα γράψαι τολμήσαντος· ὃν δι' εὐχῆς ἰάσατο ὁ Γεννάδιος. Φησὶ δὲ ὁ ἱστορῶν ὅτι τὸ ἄλλο σχῆμα τοῦ Σωτῆρος τὸ οὖλον καὶ ὀλιγότριχον ὑπάρχει τὸ ἀληθέστερον.*	*Ἕτερα δὲ αὐτοῦ παραθήσομαι καταπλήξεως μεστά· ζωγράφος τις τὴν εἰκόνα τοῦ δεσπότου Χριστοῦ γράφων τῷ χεῖρε ἀπέψυκτο καὶ ἐλέγετο ὡς ὑπὸ Ἑλληνός τινος τὸ ἔργον ἐπιταγὲν τῆς εἰκόνος ἐν τῷ προσχήματι τοῦ ὀνόματος τοῦ Σωτῆρος γεγράφηκεν ἐξ ἑκατέρου τὰς τρίχας ἐπὶ κεφαλῆς διεστώσας ὡς μὴ τὰς ὄψεις καλύπτεσθαι. Τοιούτῳ γε σχήματι Ἑλλήνων παῖδες τὸν Δία γρά-*

1) Th. 220, 2—8 = Cram. 106, 14—20

Ὀλύμπιος δέ τις Ἀρειανὸς ἐν τῷ Ἑλενιανῶν βαλανείῳ δεινῶς βλασφημήσας ἐλεεινῶς ἐν τῇ νεροφόρῳ τέθνηκεν, ὅπερ ἐν εἰκόνι ἐγράφη.	*Ὀλύμπιός τις Ἀρειανὸς εἰς λουτρὸν λουόμενος Ἑλενιανῶν, τολμηρῶς βλασφημήσας, ἐλεεινῷ θανάτῳ ἐν τῇ νεροφόρῳ ἀπώλετο· τὸ δὲ γενόμενον γράψαντες οἱ πιστοὶ ἐν εἰκόνι πρὸς τῇ νεροφόρῳ ἀνέθεντο.*
Εὐτυχιανὸς δέ τις πρῶτος τῶν διαιταρίων δώροις πεισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰκόνα τοῦ Ὀλυμπίου καθεῖλεν καὶ ἐξετάκη δεινῶς τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ἀπέθανεν.	*Εὐτυχιανός τις τῶν διαιταρίων ὁ πρῶτος χρήματα λαβὼν ὑπό τινων Ἀρειανῶν τὴν εἰκόνα κατήγαγεν καὶ αὐτὸς τὸ σῶμα δαπανηθεὶς ἀπώλετο.*

2) Cf. Vales. l. c. 554 A.

3) Hanc lectionem in excerptis repperisse chronographum Crameri Valesii textus indicant. Quid reuera scripserit Theodorus apud Ioh. Damascenum (cod. Reg. 2951 fol. 264) extat.

		φουσι, πρὸς τὸ τους ὁρῶντας νομίζειν τῷ Σωτῆρι τὴν προσκύνησιν ἀπονέμεσθαι. Addit cod. Reg. 2951 fol. 264: τὸ δὲ ἀληθέστερον ὑπάρχειν οὗλον καὶ πολύτριχα· τούτου γενομένου καὶ τῆς αἰτίας θριαμβευθείσης ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τοῦ γεγονότος πάθους συντόμως ἤγαγον αὐτὸν πρὸς ἐπίσκοπον αἰτοῦντες εὐχῇ τὴν συμφορὰν λῦσαι. Ὁ τοῖς συνοῦσιν ἐπιτρέψας προσεύξασθαι μετὰ τὴν προσευχὴν ἐπέθηκεν αὐτῷ τὰ θεῖα εὐαγγέλια καὶ παρ' αὐτὰ τῆς ἰάσεως ἔτυχεν.

2) Th. 240, 6—8 = Cram. 107, 27[1]) = Th. L. apud Ioh. Dam. (ed. Le Quien I, 380).

(Τιμόθεος) .... ὅστις εἰσιὼν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, πρότερον τὰς Μακεδονίου εἰκόνας κατέφερεν· καὶ οὕτως ἐλειτούργει.	Ὅπου δή ποτε ἐν ἐκκλησίᾳ εἰσῆλθε Τιμόθεος, εἰ μὴ πρότερον τὰς εἰκόνας Μακεδονίου κατέσπασεν οὐκ ἤρχετο τῆς λειτουργίας.	Οὗτος ὁ ἀνόσιος ἐν ταῖς συνάξεσιν ἀπερχόμενος τοὺς σεπτοὺς οἴκους ἀναθεωρεῖσθαι κελεύων, εἴ που γεγραμμένον ἐν εἰκόνι εὕρισκε Μακεδόνιον, ταύτην εἰ μὴ καθεῖλεν, οὐκ ἂν ἐλειτούργει.

Ad ea quae attulit Valesius fragmenta[2]) alia accedunt, de quibus in uniuersum tantummodo loquitur Fabricius[3]), ita ut uix possit

1) Cf. Vales. 563 B; Miller, revue archéol., nouv. série, tome XXVI (1873) pag. 399.

2) Vales. 569—584, ubi typothetae errore factum est, ut post pag. 569 sequeretur 580.

3) Fabricius, B. Gr. VI, 129: „Addendum (sc. ad fragmenta Valesii) inquit, et historiae ecclesiasticae ἀποσπασμάτιον de expositionibus fidei

disceptari utrum omnia nouerit uir doctissimus necne. Haud pauca ex Theodori historia et in *Georgii Codini* excerpta et in *Anonymi* collectanea de antiquitatibus Constantinopolitanis olim a Lambecio edita[1]) transisse quamuis non ignorasse uideantur homines in huiusmodi studiis uersati, ea Theodori fragmenta hoc loco colligere mihi liceat, quae in Codini anonymique collectaneis delitescunt.

1. De Cynegio Himeriique chartularii obitu, Codin. pag. 18 D, ed. Lambec. (31, 17—32, 12 ed. Bonn.) = Anonym. pag. 90, ed. Lambec. — Anonymum, utpote uberiorem ipsius scriptoris uerba habere existimauerim. (Cf. Lambecii adnotationes; cf. *Suidas*, s. u. *Κυνήγιον.*)

2. Codin. pag. 12 D—13 A (= pag. 25, 21—26, 11, ed. Bonn.), de terrae motu litaniisque in Campo habitis adeo conspirat cum Theoph. 143, 18—144, 15 ed. Bonn., ut communi ex fonte, quem Theodorum[2]) fuisse probabile est, consensus ille sit repetendus.

3. Septem fragmenta ex Theodoro ad nostram peruenerunt aetatem inter *Anonymi* excerpta his uerbis inscripta: *Θεοδώρου ἀναγνώστου ἔτι συντομία γυναικῶν (ed. Lamb. pag. 91).* Eadem fragmenta additamentis exornata reperies apud *Codinum, pag. 33, 10—36, 11, ed. Bonn.*, inter quae potissimum respiciendus est locus de Pittaciis, cur ita dicta sint, iam supra (pag. 180) pertractatus.

4. Inter eiusdem *Anonymi θεάματα, pag. 93, ed. Lambec.* (172, 5 ed. Bonn.) nonnulla delitescere ex Theodoro desumpta inde colligendum est, quod semel ibi laudatur *Θεόδωρος χρονόγραφος ἀναρρωσθεὶς ἀναγνώσμασιν.*[3])

quod e bibliotheca Vaticana produxit et cum uersione sua edidit Iosephus Maria Suaresius ad S. Nili opuscula, pag. 614. Tum quae ex Theodoro Lectore afferuntur in Originibus Cpolitanis a Combefisio illustratis". — Extat fragmentum Vaticanum ap. Migne: Nili opera p. 1341: *Ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Θεοδώρου ἀναγνώστου ΚΠ. πόσαι αἱ τῆς πιστεως ἐκθέσεις κτλ.*

1) *Παραστάσεις σύντομοι χρονικαὶ*, ed. Lambecius, Paris. 1655. — Anonymus ille quomodo cum Codino cohaereat cum nemo adhuc quaesiuerit, equidem utrumque eodem ex auctore pendere coniecerim; ut obuiora quaedam adscribam, eundem arguunt fontem et Codin. 34 D—37 B = Anonym. 87—89 de statuis in S. Sophia positis; Codin. Nr. 49 et 50 (pag. 24 ed. Lambec.) = Anonym. pag. 98—99.

2) Redit extrema pars illius loci inde a uerbis *οἱ δὲ δύο δῆμοι* ad librum *περὶ κτισμάτων*, quem cum Procopii opusculo de aedificiis (ed. Bonn. III, 167—344) caue confundas.

3) Lambecius (adnot. pag. 215) coniecturam proposuit haud necessariam: *ἀναγνωσθεὶς.*

5. *Anonymus, pag. 102 ed. Lambec.* (187, 10 ed. Bonn.) de Augusteo agens ipse addit ὡς ὁ Θεόδωρός φησιν.

6. *Anonymus, pag. 103 ed. Lambec.* (189, 3 ed. Bonn.): Ὁ ἀγωγὸς ὑπὸ Οὐάλεντος τοῦ Ἀρειανοῦ ἐκτίσθη, καθὼς γράφει Θεόδωρος. — Praeterea totus locus inde a uerbis ὁ λεγόμενος Ξηρόλοφος Theodoro adscribere uelim, quia auctor ibi excitatur ὁ διακρινόμενος[1]), quem Theodori Lectoris fontem fuisse constat.

Permulta praeter illa ex Theodoro in Codini Anonymique illius collectanea esse delata per se haud improbabile est, quamquam non praesto sunt argumenta grauiora.

Haec igitur fragmenta magis obuia aliqua quidem ex parte Fabricio nota erant. Iam ad diuersa collectaneorum genera transeundum est, quorum uestigia apud Theophanem deprehendimus; eclogas illas adeo adamarunt serioris aetatis rerum scriptores, ut Theodorum ipsum ne inspicerent quidem, neque multum a uero aberret, qui hanc potissimum ob neglegentiam integrum Theodori opus periisse coniecerit.

Sic Theophanes eiusque asseclae, Georgius Monachus, Cedrenus, Zonaras collectaneis dumtaxat utuntur; sic postea Nicephorus Callistus ea expilasse excerptaque amanuensi dictasse uidetur nonnulla inde in historiam suam deriuaturus.[2])

Ne primarias quidem eclogas, quales Theophanes manu uersabat, hodie superesse inde intellegas, quod nonnulla habet chronographus, quae inter Crameriana Valesianaque excerpta frustra requiras nec tamen ab inertissimo compilatore suo male addita esse putaueris; quando interierint illae, alii disceptare studeant, ego satis habeo suspicari fragmenta nuperrime a Millero detecta atque ex montis Atho bibliotheca in lucem edita[3]) commentarioque adumbrata reliquias continere eclogarum illarum olim a Theophane ceterisque descriptarum. Neque enim ueram fragmentorum condicionem perspexisse mihi uidetur Miller, integrum inesse eis Theo-

1) De hac re cfr. pag. 192 sqq. — Cf. Vales. 563 B.

2) Id certe significare uidentur uerba: ἀπὸ φωνῆς Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου, quibus in codice Regio Valesii cura typis expresso inscripta sunt excerpta, quae Valesiana nuncupaui. Eodem modo Leontii Scholastici liber de sectis a Leunclauio editus hac inscriptione munitus est: ἀπὸ φωνῆς Θεοδώρου τοῦ θεοφιλεστάτου ἀββᾶ, eo quod abbas ille amanuensi librum Leontii dictabat.

3) Revue Archéologique, nouuelle série, tome XXVI, (1873) pag. 396 —403 (cf. ibid. 273—288).

dori contextum ratus[1]), excerptis ex Iohanne Diacrinomeno a Theodoro ipso appendicis loco exornatum.[2])

Obstat primo statim obtutu, quod fragmenta Milleriana neque Theodori elegantissimam illam ubertatem prae se ferunt neque consulum dierumque adnotatione instructa sunt.[3]) Obstat deinde, quod haud pauca ad uerbum fere cum excerptis Cramerianis Valesianisque eclogis conspirant[4]); obstat denique locus quidam pag. 399, quo ad ipsum Theodorum hisce uerbis respicitur: *Ἰστέον δὲ ὅτι πατριάρχην ὀνομάζει τὸν Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπον ὁ ἱστορῶν, οὐκ οἶδα διατί*[5]), quae uerba ab epitomatore, qui non intellexerat cur Thessalonicensem episcopum patriarcham appellasset Theodorus (ὁ ἱστορῶν), addita esse mihi quidem constat. Schedulis Millerianis autem inesse *primaria excerpta ex Theodori opere confecta* quibus argumenta nostra non persuaserunt, haud scio an illis magis arrideant exempla haec:

Th. 235, 16—19 = Miller. 396—397.[6])

Ὁ δὲ Μακεδόνιος Φλαβιανὸν τὸν Ἀντιοχείας καὶ πάντας τοὺς τολμῶντας λέγειν τι κατὰ τῆς συνόδου ἀνεθεμάτιζεν καὶ τοὺς ἀποκρισιαρίους Φλαβιανοῦ ἐλθόντας πρὸς αὐτὸν διά τινας χρείας ἀνεθεμάτισεν καὶ ἐδίωξεν.	*Μαθὼν Μακεδόνιος τὰ ὑπὸ Φλαβιανοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενα, τοὺς ἀποκρισιαρίους αὐτοῦ ἐλθόντας πρὸς αὐτὸν διά τινα χρείαν ἐδίωξεν, ἀναθεματίζων κἀκεῖνον καὶ πάντα τὸν τολμῶντα ὑπεναντίον τι λέγειν ἢ ποιεῖν τῶν ἁγίων πατέρων.*

Th. 235, 7—16 = Miller. pag. 397.

Δωρόθεος δὲ μοναχὸς Ἀλεξανδρεὺς πολύστιχον βίβλον ἔγραψεν ὑπὲρ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου,	*Δωρόθεός τις μοναχὸς τῷ γένει Ἀλεξανδρεὺς βίβλον ἔχραψε πολυσύντακτον εἰς πολλὰς μυριάδας*

1) L. c. pag. 276: Ces feuillets en parchemin, de format petit infolio etc., ces feuillets contiennent des fragments de l'histoire ecclésiastique de Théodore le Lecteur et d'un autre etc. etc. Cf. adn. 2.

2) Ibid., pag. 282: „Extraits tirés çà et là des ouvrages de Jean Diacrinomenos et qui m'ont paru les plus intéressants". C'est Théodore le Lecteur qui parle ici, comme on va le voir bientôt.

3) Cf. fragm. a Valesio edita. Cf. huius capitis initium.

4) Cf. omnia fere fragmenta pag. 397—400 cum Milleri adnotationibus.

5) Miller: Ce passage, que je suis étonné de ne pas voir dans l'édition de Valois. Praue igitur h. l. a Millero neglegentiae accusatur Valesius, cf. pag. 580.

6) Extat idem excerptum apud Cramerum, pag. 106, 21—24; desideratur inter Valesii eclogas.

ἣν δέδωκε Μάγνᾳ τῇ νυμφῇ Ἀναστασίου ἐπ᾽ ἀδελφῷ ὀρθοδόξῳ οὔσῃ. Αὕτη δὲ Ἀναστασίῳ τὴν βίβλον προσήνεγκεν ἐλπίζουσα δι᾽ αὐτῆς μετατίθεσθαι αὐτόν. Ὁ δὲ ἐντυχὼν αὐτῇ καὶ παρὰ γνώμην αὐτοῦ εὑρὼν οὖσαν, Δωρόθεον μὲν εἰς Ὄασιν ἐξορίζει καὶ τὴν βίβλον ἐξουθενεῖ διὰ τὸ ἐπιγράφειν Τραγῳδία, ἤγουν προφητεία τῆν νῦν καταστάσεως, ὥσπερ τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ φασὶν εἰρῆσθαι κατὰ Ἰουλιανοῦ.

στίχων[1]) φερομένην, συνηγορῶν δῆθεν τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ, ποιήσας δὲ τῆς βίβλου ἰσότυπα καὶ εἰς ἀνατολὴν δίδωσι δὲ καὶ εἰς τὴν μόνην τὴν λεγομένην τῶν Εὐσεβίου, καὶ ἄλλην δὲ δέδωκεν ὁμοίως ἰσότυπον Μάγνᾳ τῇ ἐπ᾽ ἀδελφῷ νύμφῃ τοῦ βασιλέως· ἡ δὲ θείῳ ζήλῳ φερομένη (ὀρθόδοξος γὰρ ἦν) εἰσάγει ταύτην τῷ βασιλεῖ, νομίζουσα ἐκ τῆς ἀναγνώσεως μετατίθεσθαι τὸν βασιλέα ἐκ τοῦ διώκειν τὴν σύνοδον. Ὁ δὲ ἀναγνοὺς, καὶ παρὰ τὸ θέλημα τὸ ἴδιον τὴν βίβλον εὑρὼν, ἀφορμῆς λαβόμενος, ὡς ἐνόμισεν τῷ ἐπιγράφειν τὴν βίβλον Τραγῳδία, ἤγουν προφητεία τῆς νῦν καταστάσεως, ὅπερ Βασιλείῳ τῷ θείῳ κατὰ Ἰουλιανοῦ ὡς λέγουσιν εἴρητο, ἐξορίζει εἰς Ὄασιν τὸν Δωρόθεον, ἡ δὲ βίβλος ἔτι καὶ νῦν παρά τισι διασώζεται.[2])

Th. 250, 10—17 = Miller. pag. 399.

Τοῦ δὲ ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης διὰ φόβον τοῦ βασιλέως κοινωνήσαντος Τιμοθέῳ τῷ ΚΠ. ἐπισκόπῳ, τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος συνελθόντες εἰς ἕν, δι᾽ ἐγγράφου ὁμολογίας, ὡς ἀπὸ ἰδίου μητροπολίτου ἀπέστησαν ἀπ᾽ αὐτοῦ καὶ εἰς Ῥώμην πέμψαντες τῷ Ῥώμης κοινωνεῖν ἐγγράφως συν-

Τοῦ ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης διὰ φόβον τοῦ βασιλέως κοινωνήσαντος Τιμοθέῳ, τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ Ἑλλάδος ἀθροισθέντες εἰς ἕν, δι᾽ ὁμολογίας ἐγγράφως συνέθεντο.[3]) Ἰστέον δὲ ὅτι πατριάρχην ὀνομάζει τὸν Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπον ὁ ἱστορῶν, οὐκ οἶδα διατί.

1) De *στίχοις* quae monet Miller (l. c. pag. 279), recte sese habent. Cf. Ritschl, opusc. I, 82; Graux, Revue de Philologie II, 37; C. Wachsmuth, Rhein. Mus. XXXIV, 481 sqq.

2) Simillima ad praesentia tempora allusio reperitur Th. 175, 20: *ὅπερ ἕως σήμερον ἔκτοτε καιροῦ παρὰ τοῖς Θεοπασχίταις ἐκράτησε λέγεσθαι*, quam aeque ex eclogis transscriptam esse suspiciendum est.

3) Non vidit Miller, h. l. lacunam esse statuendam satis amplam. Festinantius a uiro optimo edita esse praeclara illa fragmenta praeterea demonstrat adnot. 5 pag. 190.

ἔθεντο. Τὸν Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπον Θεόδωρος ἱστορικὸς πατριάρχην ὀνομάζει ἀλόγως μὴ εἰδὼς τὸ διατί.

Quodsi concesseris, fragmenta illa a Millero detecta miseras quasdam esse reliquias primariorum excerptorum passim ab illius aetatis compilatoribus adhibitorum, iam non negabis et Valesii et Crameri eclogas ex uberioribus illis excerptis fluxisse, sed ita fluxisse, ut a diuersis compositae sint epitomatoribus; ita rem sese habere meo quidem iudicio inde colligendum est, quod nonnulla habet Valesius Crameriano epitomatori ignota, nonnulla autem attulit ille, quae apud Valesium desiderantur.[1]) Plerumque uero ad uerbum fere conspirare utrumque unaquaeque ostendit pagina; quamobrem alterum ex altero corrigi posse singulis locis uidebimus.

Quonam tempore exiliores Valesii Cramerique eclogae ex amplioribus illis manauerint, ex quibus pauca frustula seruauit Miller, haec quaestio uereor ut expediri possit, quoniam ne hoc quidem constat, utrum ante Nicephorum compositae, an ab eo demum ex clarioribus excerptis desumptae sint. Neque enim ex eclogarum inscriptione certum argumentum petere possumus. — Transeamus iam ad eum scriptorem, quem compluribus locis commemoratum in Milleri schedulis post Theodorum uidemus editum, ad Iohannem Diacrinomenum.[2])

Fol. III uo. schedularum a Millero detectarum post excerpta ex Theodoro alia adduntur hoc titulo inscripta: *Ἰωάννου τοῦ Διακρινομένου ὅσα ἐκ τῶν αὐτοῦ σποράδην ὡς ἀναγκαιότερα παρεξέβαλον*, quae addita esse ab ipso Theodoro ratus est Miller. Falsam esse hanc sententiam inde sequitur, quod ea quae in sche-

1) Solus habet Cramer. haec: 101, 9—12; 101, 30—102, 5; 102, 28—103, 2; 103, 33—104, 11; 104, 17—21; 105, 10—106, 7; 106, 14—32; 107, 32—108, 12. — Valesius haec exhibet Cramero ignota: 1) Pag. 551 inde a *Μαρῖνα δὲ παρθενεύουσα*, 2) pag. 554 C med. — 555 B (inde a *Μαρτυρίου τὴν Ἀντιοχ. ἐπισκοποῦντος ἐκκλησίαν* usque ad *Ἰουλιανὸς τ. ἐπισκ. χειρίζεται*, 3) pag. 555 C: *Λέων ὁ βασ. — οὐρανόθεν κατενεχθῆναι.* 4) pag. 555 D: *Βασιλίσκος ὁ Β.* usque ad finem pag. 560; 5) pag. 561 A—562 A: *Πέρσαι κινηθέντες — καὶ πᾶσι τὸ θαῦμα ἐποίει γνώριμον.* 6) 563 A: *Ὑπολαβὼν ὁ βασιλεὺς* usque ad *ἁρμόδια.* 7) 563 B—565 A: *Ἰωάννης ὁ Διακρινόμενος — τὴν δίκην εἰσέλθωμεν.*

2) Diacrinomeni qui dicti cf. Nic. Call. XVIII, 45. Vales. adnot. ad Theodorum Lectorem pag. 167; — Coteler. ad monum. eccl. Graec. II, 668; Ducange, ad pag. 51 Zonarae, ed. Paris. 1686; idem in glossario, s. u. — I. P. N. Land: Ioannes Bischof von Ephesos. Leyden 1856 S. 106.

dulis antecedunt non Theodori ipsius uerba sunt, sed eclogarii cuiusdam qui ante Theophanis aetatem ex Theodori historia excerpta confecit; itaque id uerisimilius est ignotum illum epitomatorem qui historiam ecclesiasticam excerpserat parecbolas ex Iohanne, Theodori auctore, adiecisse, Theodoro ipsi ut aliquam lucem affunderet. — De opere Iohannis infra iudicium ferre conabor. Antea quaeramus, nonne alicubi reliquiae reperiri possint ex historia illa uetusto tempore deperdita.

Valesianas eclogas diligenter quisquis perlegerit, eum offendet, quod bis pag. 566 testis inuocatur Theodorus Lector: 1) 566 A: *Πετρόν φησι τὸν Μογγὸν τὸ λείψανον Τιμοθέου τοῦ Σαλοφακιόλου ἀνορύξαι, ὅπερ ἱστορεῖ καὶ Θεόδωρος.*[1]) — 2) 566 B: *Καλανδίωνα λέγει ἐν Βυζαντίῳ χειροτονηθῆναι, συμφωνῶν τῷ Θεοδώρῳ.* Quomodo autem in eclogis ex Theodoro ipsius scriptoris testimonium afferri potest? Accedit, quod inde a pag. 565 B temporum ratio perturbata esse uidetur, quoniam post Anastasii commemorationem subito rursus importatur Nestorii obitus, deinde res ecclesiasticae proferuntur aetatis Theodosii, Marciani (565 D), Zenonis (566 C), donec 566 D ad Anastasium reuertatur eclogarius. Quam rem ita explicare studet Valesius in praefatione, ut iterum perlecto Theodoro ab epitomatore haec addita esse sumendum sit. Sed obstat Theodori in excerptis illis commemoratio. — Idem censuerim de Cramerianis eclogis, ubi consimilis occurrit perturbatio, atque praeterea pag. 109 inscriptio extat haud intellecta: *ἐκ τοῦ η΄ λόγου*; nam octo libros non conscripsit Theodorus. Nonne omnia haec cogunt, ut ex alio scriptore prouenisse hanc eclogarum partem suspicemur?

Commode ad dirimendam quaestionem de excerptis Valesianis 565 B—567 D atque de Cramerianis 108, 25—111, 31 in lucem

1) Sic enim scribendum est pro *Θεοδώρητος*. Et hoc loco et praua inscriptione fragmenti illius de Olympio Ariano apud Ioh. Damascenum (ed. Le Quien I, 376) innisus, iuniorem Theodoretum fuisse, praeclaro illo minus notum, praue coniecit Baronius (A. E., ad ann. 494, Nr. 59, ed. Colon. VI, 552). Hac in re post Baronium peccauit Valesius, qui altero loco deprauato scribendum censuit *συμφωνῶν τῷ Θεοδωρίτῳ* pro *τῷ Θεοδώρῳ* (Adnot. ad Theod. Lect. pag. 169). Namque praeterea quod nil innotuit de iuniore Theodoreto historiae ecclesiasticae conscriptore, Theodorum reuera de Petro Mongo egisse ut cognoueris ex Cram. 105, 23—106, 7, ita rem ipsam reperies ibid. 105, 27, ubi legitur: *Τιμοθέου δὲ τὸ λείψανον ὀρύξας ἐκ τοῦ τάφου τῶν ἱερέων εἰς ἰδιωτικὸν τάφον ἀπέθετο.* Itaque non potest dubitari quin uera scriptura sit *συμφωνῶν τῷ Θεοδώρῳ*.

emerserunt Milleri schedulae, quibus eclogae insunt ex Iohanne Diacrinomeno. Namque complura ex hac eclogarum parte cum ad uerbum conspirent cum nonnullis Milleri locis, quos rudera esse ex deperdito Iohannis Diacrinomeni opere subscriptio docet, iam luce clarius fit, et apud Valesium et apud Cramerum excerptis ex Theodoro confectis alia agglutinata esse collectanea ex Iohanne excerpta. Inde nouum argumentum lucrati sumus ad sustentandam sententiam, qua Valesianas Cramerianasque eclogas ex Millerianis emanasse conieceramus.

Liceat singulos locos adscribere quomodo cum Iohanne Diacrinomeno cohaereant.

Val. 565.

1) *Σηπεδόνι τὸ σῶμα* . . . . . } ex libro I.
2) *Μετὰ τὴν πρὸς τοὺς ἀνατολικοὺς* . . . . }
2) *Ῥαβουλᾶς Ἐδέσσης* . . . . . ex l. II.
3) *Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ μοναχοὶ* . . . . . ex l. IV.
4) *Δύο ἐπισκόπων ἀμφισβητούντων* . . . . ex l. V.
(= Cr. 108, 25—30).

Val. 566.

1) Duo excerpta de Petro Mongo . . . . . } ex l. VI.
2) Duo excerpta de Calandione . . . . . }
3) *Πέτρον φησὶ τὸν Κναφέα* . . . . . }
Ζήνων ὁ βασιλεὺς . . . . . } ex l. VII.
Πάντων, ὡς λέγει, τῶν ἄλλων . . . . }

Cr. 109, 1—2.

De Xenaïa . . . . . ex l. VII.

Val. 566—567.

1) *Κωάδης τὸν ἴδιον θεῖον* } (Cr. 109, 4—11)
2) Duo frgm. de Anastasio. }
3) *Ἐν Νεοκαισαρείᾳ* . . . (Cr. 109, 15—20) } ex l. VIII.
4) *Ἔθος λέγει* . . . . . (ibid. 21—25)

Cr. 109, 12—15. *Μέρος τοῦ λειψάνου* . . . }

Val. 567.

1) *Κωάδης νόμον* . . . . . ex l. IX.
2) *Ἰμμιρηνοί ἐστιν ἔθνος* . . . . . } ex l. X.
3) *Σευῆρος ὅρκον δοὺς* . . . . . }

Cum ex decem libris, quos conscripsisse constat Iohannem illum haereticum, iam Photii patriarchae aetate quinque deperditi fuerint posteriores[1]), per Millerianas demum eclogas aliquid innotuit

1) Photius cod. 41: *Ἀνεγνώσθη Ἰωάννου ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Ἄρχεται ἀπὸ τῆς Θεοδοσίου τοῦ νέου βασιλείας, ἀπ' αὐτῆς που τῆς Νεστορίου*

de libris illis. Dubium igitur est, utri nouarum schedularum parti maius tribuendum sit pretium, utrum priori, qua haud pauca rudera ipsarum eclogarum a Theophane exscriptarum emerserunt, an alteri Iohannis Diacrinomeni excerpta continenti. Iohannis uero haeretici opus satis amplum haud scio an hanc ipsam ob causam interierit, quia ab auctore, utpote haeretico, nonnulla prolata erant orthodoxis minus grata; afferri quidem potest Philostorgii exemplum, ex cuius historia excerpta tantummodo reliqua sunt a Photio patriarcha confecta.

Fragmenta ex Iohannis Diacrinomeni historia habemus nonnulla alia. Vnum iam Valesius nouit amplissimum, ex actis synodi Nicaenae alterius depromptum.[1]) Solus est locus, quem ex integra Iohannis historia ad nostram aetatem peruenisse nouimus; quantopere uero primum ab epitomatore, dein a Theophane breuiatus ipse sit scriptoris contextus facile cernitur:

Cram. 109, 1—2 = Iohannes Diacrinom. in actis Synodi Nicaenae II. Mansi XIII. S. 180.

Ξεναΐας ὁ Φιλόξενος οὔτε Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ οὔτε ἀγγέλου εἰκόνας ἐν ἐκκλησίᾳ συνεχώρει ἀνατίθεσθαι.

Cf. Theoph. 207, 14—10.

Ξεναΐας δὲ ὁ δοῦλος τοῦ Σατανᾶ τὴν δεσποτικὴν εἰκόνα καὶ τῶν ἁγίων ἐδίδασκε μὴ δέχεσθαι.

Μὴ γὰρ εἶναι θεμιτὸν ἔλεγεν ὁ Ξεναΐας ἀσωμάτους ὄντας ἀγγέλους σωματοποιεῖν, καὶ ὡς ἐν μορφαῖς ἀνθρωπίναις ὑπάρχοντας ἐνσωμάτους τυποῦν, ἀλλὰ μὴν μηδὲ κἀκεῖνο νομίζειν, τίμην ἢ δόξαν ἐκνέμειν τῷ Χριστῷ τὴν διὰ γραφῆς αὐτῷ τεχνιτευομένην εἰκόνα· εἶναι δὲ μόνην αὐτῷ προσδεκτὴν εἰδέναι τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν. Καὶ μεθ' ἕτερα·

βλασφημίας καὶ καθαιρέσεως καὶ κάτεισι μέχρι Ζήνωνος καὶ τῆς καθαιρέσεως Πέτρου τοῦ αἱρετικοῦ κτλ. κτλ. — Τῆς μέντοιγε ἱστορίας αὐτοῦ δέκα τυγχάνουσι τόμοι, ὡς καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος ἐπαγγέλλεται· ὧν ἡμῖν τοὺς πέντε γέγονεν ἀναγνῶναι περιέχοντας, ὡς ἔφημεν, ἀπὸ τῆς Νεστορίου βλασφημίας μέχρι τῆς τοῦ αἱρετικοῦ Πέτρου καθαιρέσεως. — Et haec coniecturae meae fauent, qua Theodorum quoque incohasse a Nestorio posui.

1) Iam Ducange (s. u. *Διακρινόμενοι*) fragmenta Iohannis attulit haec: 1) Concil. Nic. II, act. V. 2) Theodor. Lect. libr. II. 3) Nic. Call. XVI, 29. 4) Anonymi *παραστάσεις σύντομοι* ed. Reg. pag. 79 (scribendum est: 96). 5) Codin. Nr. 34 et 49 ed. Lambec. — Fragmentum copiosissimum de Xenaïa haeretico inuenies inter acta alterius synodi Nicaenae, (Mansi XIII, 180); adnotat Goar ad Theophanem, 207, 14, Bonn (cf. nol. II, 401): Recitantur haec per Anastasium diaconum in II. Nic. conc. ex Theodoro Lectore, quo tempore eius historia integra habebatur.

(sequitur Iohannis sententia de Spiritu Sancto in columbae imaginem efficto) etc. *Ταῦτα Φιλόξενος διδάσκων ὅμου τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τοὔργον ἐπέφερε. Πολλαχοθέν γοῦν ἀγγέλων μὲν εἰκόνας καταφέρων ἐξείληφε τὰς δὲ τὸν Χριστὸν τυπούσας εἰς ἀδύτους ἐταμίευε τόπους.*[1])

Eodem fragmento Photii de Iohannis stilo sententia confirmatur, clarum floridumque eum esse afferentis.[2])

Ceteras reliquias operis quondam haud despiciendi post Ducangium omnes attulisse sibi uisus est *Land.*[3]) Latescunt nonnullae apud eosdem compilatores, ex quibus fragmenta Theodori lucrati sumus, apud Georgium Codinum et Anonymum illum, *παραστάσεων συντόμων* auctorem, quos eodem ex fonte haurire non uidit Land. Neque autem nouit ille iam a Ducangio allata esse complura fragmenta. Sunt uero haec:

1) Anonym. Nr. 196 (pag. 96 ed. Lambec., pag. 177, 15—178, 1 ed. Bonn.): *Ἐν τοῖς Πανειάδος μέρεσι, τῇ ἐπονομαζομένῃ Καισαρείᾳ, τῇ Φιλίππου διερχομένου Ἰουλιανοῦ, τὸ τῆς αἱμορροούσης ἴνδαλμα θεασάμενος καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἀνδριάντα, ὡς ἔλεγον, ὑπ' αὐτῆς κατασκευασθέντα κτλ. Τοῦτο δὲ καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου*[4]) *καὶ ὁ Διακρινόμενος ἀκριβέστερον μέμνηται.*

2) Ibid. Nr. 198—199 (pag. 98 et 99 ed. Lamb.; pag. 180, 15—22 ed. Bonn.): De statua *ἐν τῷ φόρῳ.* — *Ὡς δὲ ὁ Διακρινόμενός φησι, ὅτι ἐκ τῆς καλουμένης Μαγναύρας· ἐν οἷς ἐν τῷ φόρῳ τεθεῖσα καὶ πολλάς, ὡς προείρηται, ὑμνῳδίας δεξαμένη εἰς Τύχην τῆς πόλεως προσεκυνήθη παρὰ πάντων, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐξέρκετα κτλ. Πολλὰ οὖν ὁ Διακρινόμενος*

1) Eiusdem synodi acta ostendunt, a Iohanne sua de Xenaïa mutuatum esse Theodorum (cf. Mansi, ibid., Vales. pag. 569). Praeterea hisce fere locis Iohannis uestigia deprehendimus apud Theophanem, Theodori asseclam: Th. pag. 142, 6—10 de Nestorii morte (cf. Val. 565 C: *Σηπεδόνι* etc.), Th. 158, 2—3 de Flauiani corpore; Th. 176, 7—10 de Petro Fullone (cf. Val. 555 A), pag. 187, de episcopis Basilisco faventibus (Vales. 556 A B).

2) Photius l. c.: *Ἔστι δὲ οὗτος τὴν φράσιν σαφὴς καὶ ἀνθηρός.*

3) Cf. *Land, Johannes Bischof von Ephesos.* Leyden 1856. pag. 70.

4) Hist. eccl. VII, 18.

ἄνωθεν τοὺ κίονος φάσκει πράγματα τεθῆναι, ἔνθα ἡ στηλη ἵσταται.[1])

3) Ibid. Nr. 205 (ed. Lambec. pag. 102; pag. 186,·21—187, 3 ed. Bonn.): Ὁ Πιττάκης[2]) ὁ λεγόμενος Λέων ὁ μέγας ἐστίν, ὁ παρὰ πολλοῖς Μακελάριος λεγόμενος κτλ. καθὼς Ἰωάννης ὁ Διακρινόμενος λέγει.

4) Georg. Codin. Nr. 34 (pag. 17 ed. Lambec.; pag. 30, 6—9 ed. Bonn.): Περὶ τοῦ Ξηρολόφου. Ὅτι τὸν Ξ. κτλ. Ὁ αὐτὸς δὲ Ξηρόλοφος καθὼς ὁ Διακρινόμενος [λόγος] φησίν, τὴν στήλην εἶχε τοῦ τε μικροῦ Θεοδοσίου καὶ Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Μαρκιανοῦ κάτωθεν τοῦ κίονος. Σεισμοῦ δὲ γενομένου πεπτωκέναι τὰς στήλας.[3])

Ad haec si addideris Th. Lect. pag. 563 B: Ἰωάννης ὁ Διακρινόμενος περὶ Σεβήρου ἱστορεῖ, ὅτι ὅρκον ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος τοῦ Σεβήρου κτλ., haud scio an Iohannis reliquias habeamus omnes, quaecumque hodie supersunt.[4])

Alter, qui a Theophane excitatur Theodori Lectoris auctor[5]), Petrus presbyterus Alexandrinus est. Cum testis afferatur ille rei grauissimae — profertur enim eo Theophanis loco, Timotheum Aelurum Cyrilli opera interpolasse —, sumendum est, scriptorem

1) Non intellego cur dicat Land (l. c. pag. 70), suspectam sibi uideri similitudinem, quae inter hunc locum extat et G. Codin. Nr. 49—50 (pag. 24 et 25 ed. Lambec.). Neque mihi quidem minus obscurum est, quod de inepta Lambecii uersione («ut alii diuerse tradunt») affert Land. Similitudo facillime explicatur, si meminerimus, et Codinum et Anonymum eodem ex fonte haurire. — Cf. pg. 188 adn. 1.

2) Sic scribendum pro ὁ Πήταξ. Cf. Codin. Nr. 39 et 40 (pag. 20 ed. Lambec.; pag. 35 ed. Bonn.), ubi haud scio an Theodori integrum contextum habeamus. Cf. supra pag. 180, adn. 4; pag. 188—189.

3) Omnino fugit Landium quod apud Anonym. Nr. 207 (pag. 102, ed. Lambec.; pag. 188, 10—15, ed. Bonn.) eadem leguntur, quae supra attulimus. Dubito, num locus Th. 121, 4: Τῷ δὲ αὐτῷ ἔτει ἔστησεν Ἀρκάδιος τὸν κίονα τοῦ Ξηρολόφου (cf. adn. Goari ad h. l. ed. Bonn. II, 364) huc pertineat. Malim ad illum chronographum hunc locum referre qui dicitur ὁ μέγας. Cf. cap. III. — De Xerolopho cf. Suidas s. u. — Petr. Gyll. topogr. IV, 6. — De uerbis καθὼς ὁ διακρινόμενος λόγος φησίν cf. adnot. 4.

4) Exscripsit hunc locum Nic. Call. XVI, 29: Ἱστορεῖ δὲ Ἰωάννης ὁ [αὐτῷ] Διακρινόμενος, ὡς μέλλων χειροτονεῖσθαι Σέβηρος, ὅρκον ἔγγραφον βασιλεῖ Ἀναστασίῳ ἐδίδου κτλ. — Voculam αὐτῷ uncis secludendam esse censui utpote ineptum glossatoris insulsi additamentum, quis sit Iohannes Diacrinomenus ignorantis. — Idem coniecerim de uoce λόγος in frgm. 4 ex Codin., ubi extat καθὼς ὁ διακρινόμενος [λόγος] φησίν.

5) Theoph. pag. 172, 1—6 ed. Bonn.

illum fuisse summae auctoritatis. — Quicumque uero synodi Ephesiae acta euoluerit, in Petrum incidet Alexandrinum, synodi notariorum primicerium; eundem esse illum Petrum notarium, eundem Theodori auctorem Liberati Diaconi[1]) locus indicat. Exstant enim initio Liberati breuiarii uerba haec: „Peregrinationis necessitatibus defatigatus et aliquatenus feriatus animo a curis temporalibus, duarum, hoc est Nestorianorum et Eutychianorum, sectarum ex ecclesiastica historia nuper de graeco in latinum translata[2]), et ex gestis synodalibus uel sanctorum patrum epistolis[3]), hoc breuiarium collegi, *nectens temporum curricula illa, quae in Graeco Alexandriae scripto accepi*". — Quamquam neque Alexandrini illius auctoris nomen additur a Liberato, neque accuratius designatur, quid inde depromptum sit, res satis in propatulo est. Neque enim, ut mea quidem fert sententia, procul aberrauerit a ueritate qui coniecerit, Liberatum diaconum ea, quae de ecclesia Alexandrina habet, ac praecipue copiosam Timothei Aeluri seditionis narrationem[4]) ex Graeco illo Alexandriae scripto in breuiarium suum deriuasse. Quoniam autem Liberati narratio non abhorret a Theophane, i. e. a Theodoro Lectore[5]), utriusque consensus a communi fonte erit repetendus, etiamsi is potissimum locus, quo Petrus a Theodori epitomatore laudatur, apud Liberatum non extat. Summi momenti fuisse Petri Alexandrini opus per se patet, quippe cui breuiarium componenti praesto fuerint conciliorum acta, patrum epistolae[6]) omniaque monumenta, quibus opus est ad historiam probe conscribendam.

1) Floruit *Liberatus* sexto saeculo ineunte; id quidem ex cap. 20 cernitur, Iohanne II pontifice maximo Romae eum fuisse: „Sed papa Iohannes, *nobis ibi positis*, hoc confitendum epistola sua firmauit etc.". — Inest breuiarium Liberati Mansi, concil. collect., tomo IX, pag. 659—702.

2) His uerbis *Cassiodori Senatoris* historiam tripartitam designari inde colligo, quod semel excitatur Theodoretus (cap. 3 = Th. V, 3, pag. 260 B—261 B), ter Socrates (cap. 2 = Socr. VII, 32, 375 A; cap. 4 = V, 29; cap. 6 = VII, 35).

3) Reuera monumenta a Liberato adhibita esse praeter omnes cap. 4 luculenter demonstrat.

4) Liber. cap. 15—16 (Mansi IX, 684—685).

5) Theodori Lectoris de his rebus narrationem exscripserunt Theophanes, pag. 171, Nicephorus Callistus XV, 16. — Afferendus est praeterea Euagr. II, 8, pag. 301.

6) In describenda Timothei Aeluri seditione δέησιν ab episcopis Aegypti ad imperatorem missam respexit Petrus Alexandrinus. Cf. Euagr. II, 8.

Hac igitur paragrapho lucrati sumus haec fere:

1) Theophanes res ecclesiasticas inde a Nestorio ex eclogis composuit ex Theodori Lectoris historia ecclesiastica excerptis.
2) Eclogarum ab ipso Theophane adhibitarum paucas quasdam reliquias nuperrime detexit Miller.[1])
3) Excerpta Valesiana et excerpta Crameriana eadem ex eclogarum collectione fluxerunt.
4) Agglutinatae sunt excerptis illis eclogae ex Iohanne Diacrinomeno, Theodori Lectoris auctore.
5) Theodorus Lector inter auctores praeter Iohannem illum Petrum adhibuit, presbyterum Alexandrinum, notariorum synodi Ephesiae primicerium, cuius opus periit.

Digitized by Google

Digitized by Google